ÇINARALTI

Sayı : 74

Kuruş 15

MİLLİYET DERGİSİ

ÇINARALTI FİKİR VE SANAT MECMUASI

BU SAYIDAKİLER:

Türkçülük, inkılâpçı bir fikirdir ..... Orhan Seyfi Orhon

Şimdiki dünya harbinin asıl sebebi ..... Dr. M. Hakkı Akansel

Ahmet Emin Yalmana cevap ..... O. S. O.

Delhiden Üsküdara ..... Barkın

Yunusa hasret (şiir) ..... Halide Nusret

Konya (şiir) ..... Âşık Fezaî

Kadıköy - Dumlupınar (şiir) ..... Fuat Edip Baki

Maziyi anarken (şiir) ..... Mithat Cemal

Görüşler ..... Çınaraltı

Milliyet ideali ve topyekûn terbiye ..... Hüseyin Namık Orkun

Vezir-i azam - Sadrâzamlar ..... Enver Behnan Şapolyo

Memleketim ve Sen (şiir) ..... Leman Çiçekdağı

Çocuk Adam (millî roman) ..... Orhan Seyfi Orhon

MİLLİ KÜTÜPHANE ANKARA

Millî Piyango

Hem sizin için, hem memleket için, çifte kazançtır!

misafir gelince

SODALI LİKÖR

İKRAM EDİNİZ

En süratli, e garantili ve e müsait temina veren Türk Sigortası

Merkezi:
İstanbul Bahçekapı, Taşhan kat: 3

Telgraf:
DOĞANTAŞ-İstanbul

Telefon: 24263/2

ADEMİ İKTİDAR VE BELGEVŞEKLİĞİNE KARŞI

FORTOBİN

S. ve İ. MUAVENET VEKÂLETİNİN RUHSATINI HAİZDİR
HER ECZANEDE BULUNUR POSTA KUTUSU 228
REÇETE İLE SATILIR

Basıldığı yer:
Cumhuriyet Matbaası — İstanbul
Sahibi ve Neşriyat Müdürü:
Orhan Seyfi ORHON

DEVA

KAŞELERİ

Baş, Diş, Nezle, Grip, Romatizma

ve bütün ağrıları derhal keser

Sıhhiye Vekâletinin ruhsatını haizdir. İCABINDA GÜNDE 3 KAŞE ALINABİLİR

ÇINARALTI YAYINI : 1

ORHAN SEYFİ ORHON

Dün, Bugün, Yarın

Orhan Seyfi Orhonun Türkçülük fikirlerini, memleket meselelerini, millî duyguları en temiz bir Türkçe ile en edebi bir şekilde anlatan bu eseri

Çıktı!

Fiatı 50 Kuruş

Çınaraltı yayını: 3

Yeryüzünde Türkler

Yazan: Hüseyin Namık Orkun

Fiatı: 50 kuruş

Pek yakında çıkıyor.

Çınaraltı yayını: 4

Millî Türk efsaneleri

Yazan: Hüseyin Namık Orkun

Fiatı: 50 kuruş

Pek yakında çıkıyor.

Hesap böyle verilir!

Yazan: ATSIZ

Yeni çıktı. İkbal, Çığır, Ahmet Halit, Arif Bolat kitabevlerinde bulunur.

Değeri 60 kuruştur.

Konuşmalar

Bay Ali Volkan:

— Dertleriniz bizim de dertlerimiz, ıstıraplarınız bizim de ıstıraplarımızdır. Bir gün, inşallah, sevinçlerimizde, saadetlerimizde de beraber oluruz.

Bay Şuayip Kor:

— On sene terkettikten sonra tekrar şiirle meşgul olmanıza sebep, yazdıklarınızı neşretmekse bu nankör meslekten vazgeçiniz. Çünkü şiir, her şeyden fazla modaya tâbidir. On senede yeni bir nesil yetişiyor ve eski şöhretleri reddediyor. Eğer buna bütün hayatınızla bağlanırsanız o zaman bununla uğraşmıya değer. Şiirinizi okuduk. Pek âlâ yazıyorsunuz, yalnız on senede edebiyat zevki o kadar değişti ki, vaktile sizi takdir edenleri şimdi karşınızda merhametsiz bir muarız bulabilirsiniz. Şiirlerinizi bir risale halinde çıkarmanızı tavsiye etmiyoruz.

Bay Cemal Akız.

— Şiirlerinizin bir tanesi pek güzel. Ötekilere gelince: (Yıllar) ı on üçlükle yazmışsınız. Fakat bu on üçlük bugün sekiz beş değil, dört dört beş olarak kullanılmaktadır. Hattâ bu bile kulağımıza hoş gelmiyor. Sonra şiirde felsefe yapmak, pek derin düşünüşlere veya pek güzel buluşlara dayanmadıkça hoş olmuyor. (Çoban) şiiri bobstil şairlerinki gibi vezinsiz ve kafiyesiz. Yalnız görüş, düşünüş, duyuş klâsik kaldıkça, şekil değiştirmek beyhudedir. Siz yine bildiğiniz tarzda yazın!

Bay Samancıoğlu:

— Talât Paşanın tercümei halini lûtfunda bulunmuşsunuz. Bizim neslimiz tanır. Gençlere tanıtmak için ise bir te hal kâfi değil. Baştanbaşa Meşrutiyet yazmalı. Zahmetinize teşekkür ederiz.

Bay Necip Ömer Cantekin:

— Peyami Safanın (Bir tereddüdün manı) hakkındaki tenkidinizi aldık. Bu nız, okumak merakınızı, seziş ve k kabiliyetinizi gösteriyor. Sizden ileride yolda değerli hizmetler beklenir. Fakat di çok gençsiniz. Henüz hazırlık devi niz. Bunu tamamlamadan yazınızı neş ihtirasına kapılmayın. Bu sizin tekâm ze mâni olabilir. Makalenizi size bir olarak Peyami Safaya göndereceğiz. Bu yük muharririn iltifatını kazanırsanız için bu en güzel bir mükâfat olur.

Bay Fazıl Hisarcıklı:

— M. Şevket Doğanın (Kayseriye isimli risalesile şiirlerini aldık. Bu çok ateşli bir ruhu olduğu anlaşılıyor. şiirlerini 12 yaşında yazan bu pek genç vezin ve kafiyenin tahakkümünden tün kalemini kurtarmış olması bekle Muhakkak ki çok şeyler vadediyor. şimdiden şöhret ve neşriyat yoluna atı nı doğru bulmuyoruz. Bu, onun geliş mâni olur. Bundan açınmasını tavsiye ed

JAPON MUCİZESİ

VE BUNDAN BİZİM İÇİN ALINACAK DERSLER

Yeni çıktı

Elli sene! Bir milletin ömründe nedir? Bir saat! İşte, Japonya, bu kadar bir zamanda, çok fakir, bir Ortaçağ çiftçi milleti iken, dünyanın en k retli bir askerî devleti ve en ileri bir ağır endüstri milleti haline geldi. kitap, bu mucizenin hangi manevî âmillerin tesirile başarılmış olduğunu latıyor. Ve bundan bizim için alına cak faydalı örnekleri gösteriyor!

Fiatı: 50 kuruş

Umumî satış yeri: İstanbul, Ankara caddesi, No. 47 (Çınaraltı) idarehanesi.

BİR CEVAP...

Yazan: Hüseyin Namık ORKUN

Ankara Üniversitesinde hocalık eden W. Eberhard adlı bir gencin Çinin şimal komşuları ismini taşıyan eserini Çınaraltının geçen sayılarında tenkid etmiş ve buradaki bir sürü hatayı göstermiştim. Bu gencin Çınaraltındaki cüretkârane cevabını okuyunca şarktaki güzel bir sözün en mükemmel bir nümunesini buldum: **Cüret cehaletten ileri gelir...**

Meğer ben Çince bilmezmişim; bilgisizliğimi «bütün ilim adamları huzurunda» göstermişim. Bu gibi ciddi bir ilim adamına yaraşmıyan sözlerden sonra makalemdeki noktalara temas etmeyip umumi bir şekilde cevap vermeğe yeltenmesi kendisinin bu ağır tenkid karşısında mevkiini tahkime çabalamasından başka bir şey değildir.

Benim bilgisizliğime, âlim olmadığıma, Çince bilmediğime dair yazmış olduğu bu sözlere cevap verecek değilim. Çünkü hiç bir zaman âlimlik iddiasında değilim. Okudukça cehlimin büyüklüğünü anlamaktayım.

İlmî bir tenkide nasıl cevap verilmesi lâzım geldiğini bu gence öğretmek için onun her bahsettiğine numara altında cevap vereceğim.

1 — Eberhardın makalesinden aynen şu parçaları alıyorum: «Daha başlangıçta bay H. N. Şarkî Asyada «Türklerin bırakmış oldukları eserlerin milâttan sonralara ait» olduğunu iddia etmekle bu sahalardaki bilgisizliğini göstermiş oluyor.»

Çınaraltının 66 sayısında çıkan tenkidimden bu hususdaki ibareyi de aynen naklediyorum: «Evvelâ şurası vazıhtır ki Türklerin anayurdu Orta Asya değildir. Buralarda bulunan eserlerin en eskileri Türklere ait olmayıp Türklerin bırakmış oldukları eserler milâttan çok sonralara aittir.»

Şu iki ibareyi birbirile mukayese edersenız benim Orta Asyada Türklerin en eski eserlerinin milâttan sonralara ait olduğunu söylediğim, mumaileyhin de bu cümleyi anlamayıp benim «Şarki Asyada» ki Türklere ait eserlerin milâttan çok sonralara ait olduğunu bana isnada çalıştığını anlarız. Bu sarih anlayış hatasını ya bu gencin henüz Türkçeyi kavramadığına, yahut Asyanın ortası ile Şarkının neresi olduğunu bilmediğine hamletmek lâzım geliyor.

Eğer Eberhard Orta Asyanın birazıcık tarihini bilmiş ve azıcık bu hususdaki araştırmaları takip etmis olsa idi benim bu sözümü tasdik zaruretinde kalırdı.

Bugün her ilim adamınca malûm bir hakikattir ki Khotanın Türklerden evvel en eski sakinleri Sakalardır ve bu kavim ise asla Türk değildir. (Eberhard bu hususta bana inanmazsa **Aurel Stein'in Ancient Khotan** ve diğer eserlerile **Foucher'in** maruf kitabına bakabilir.)

Turfan ve Kuça taraflarında da sarı saçlı, mavi gözlü bir kavim yaşardı ki bunlara da Avrupalılar **Tohar** derler. Türkler bu kavmi itaat altına alarak buralara sonradan gelmişlerdir. (Eberhard bu hususta bana inanmazsa kendisine bir kaç Almanca eser zikredeyim: **W. Fuchs, Das Turfangebiet, Ostasiat. Zeitschr. N. F. III; Marquart, Guwaini's Bericht über die Bekehrung der Uiguren: Sitzungsberichte d. Pr. Ak. d. Wiss. 1912).**

Kara - khotonun da Tangutlara ait bir şehir olduğunu artık Eberhardın bilmesi icap eder.

Şu kısacık izahat da Orta Asyada en eski eserlerin Türklere ait olmadığını gösterebilir.

İşte ben sözlerimi yapılan araştırmalara dayanarak ispat etmekteyim. Bunun daha mufassalını yazmakta olduğum Türk tarihi adlı eserimde okuyabilirsiniz. Şarki Asyaya gelince: Ben yazımda böyle bir iddiada bulunmadım. Ve bulunmadığımı ispat için de ibaremi aynen yukarıda kaydettim. Binaenaleyh Eberhard okuduğunu anlarsa bana hak verir zannederim.

2 — Çince kelimelerin transkripsiyonunu bay Eberhard şimdiki telâffuza uydurarak berbat bir hale sokmuş olduğu gibi bunu bizim alfabeye tatbik ederek meseleyi iyice haltetmiştir. Malûmdur ki Çinliler hasisimleri son derece tahrif ile yazmışlardır. Yüzlerce sene evvelki bu hasisimler bugünkü telâffuza göre yazılınca tabii daha berbat olmaktadır. Binaenaleyh hiç olmazsa klâsik olmuş imlâ tarzını muhafaza etmek gerekti. Nitekim Eberhard bu hususta Şimal Asya kavimleri hakkında aynen şu sözleri yazmaktadır: «Şimal Asya kavimlerinin kabile isimlerinde İngilizce transkripsiyonu muhafaza edilmiştir halbuki kitapta Türkçe transkripsiyon baştanbaşa kullanılmıştır. Böyle hareket edilmesinin sebebi, zikrolunan kavimlerden bir takımları hakkında Avrupa dillerinde yazılmış araştırmalar mevcut olmasıdır, hem Tük okuru, sırf ilmi bakımdan kullanılmak üzere yapılmış bu listede, adları İngiliz tarzında görünce kolay tanıyacaktır.»

Eberhardın şu mülâhazası Türk kavimleri hakkında varit değil midir?.. Acaba Eberhard Türk kavimleri hakkındaki nakillerinin Avrupa literatüründe olmadığını mı zannediyor? Onun gerek Hiung - nular ve gerek Göktürkler hakkında yapmış olduğu nakillerin on misli fazlası Avrupa literatüründe mevcuttur. Binaenaleyh tıpkı Eberhardın yukarıda naklettiğimiz mülâhazası vechile biz de diğer kavimlere ait kelimelerin berbat bir şekilde transkripsiyon yapılmamasını istedik.

3 — Eberhard, kendi tercümesini benim «eskimiş bir tercüme ile» karşılaştırdığımı söyliyerek ilim adamı olmadığımı ispata çalışıyor. Halbuki bu eserdeki malûmatın eskimiş bir tercüme seviyesinde dahi olmadığını göstererek ben kendisinin ilim adamı, yanlış yazdım, iyi bir mütercim olmadığını ispat etmiş olmuyor muyum?..

Dikkate şayandır ki Eberhard benim bu mukayeseyi hangi eserden yaptığımı da bulamıyor. **De Guignes, Rémusat, de Groot** ve Chavannes'ın isimlerini zikretmiş, fakat bu mukayeseyi nereden ve kimin eserinden yaptığımı bulamamıştır. Bu da gösteriyor ki Eberhard henüz kendi sahasındaki Avrupa literatürünü pek iyi tanımamaktadır.

Kendi tercümesinin kendisinden yüzlerce sene evvel yapılan tercümeden çok fena olduğunu ispat ettiğime rağmen «bugün bir takım şeyleri 100 sene öncekinden daha iyi tercüme edecek vaziyetteyiz» demesine hayret ederim. Her ne kadar ilim âlemi bu vaziyette ise de anlaşılan kendisi bu vaziyette değildir.

4 — Eberhard «eğer Namık Çince okumuş olsaydı» diyerek bana zorla kendimden bahsettirmek istiyor. Kendisine haber vermek isterim ki ben Çince okudum. Ve ben bu işe Eberhard daha çocuk iken başladım. Sonra bundan on sene evvel Çince eserleri elde edemediğimden dolayı vazgeçmek zaruretinde kaldım.

Mumaileyhin Çince metinlerin muhtelif tarzlarda tefsir edildiğini söyliyerek Lao - tse'yi misal getirmesi bilmeyenlerin gözünü boyamağa çalımaktan başka bir şey değildir. Çünkü bu işlerle uğraşanlarca malûmdur ki Lao - tse Çinliler tarafından dahi anlaşılmaz bir metindir. Binaenaleyh bunun tefsiri muhtelifdir. Fakat diğer sarih metinler böyle değildir.

Eberhard Kırgızların hükümdarlarına «fare ve koyu renkli fare» verdiklerini yazmakta idi. Ben bunun fare değil bir nevi sincap olduğunu söyledim. Simdi işi tefsire döküyor. Bu da fare cinsinden imiş.. Hangi cinsten olduğu beni alâkadar etmez. Hakikat şudur ki Kırgızlar reislerine fare değil sincap verirlerdi. Ve Eberhard okuduğunu henüz anlamadığından bunu fare yapmıştır.

Ben ezme değirmenine itiraz etmiştim. Avol!.. Ezmiyen değirmen olur mu?.. Bu su götürmeyen hakikat karşısında hatayı kabul etmeyip bunun ayak değirmeni olduğunu söylemek işi mugalataya saptırmaktır.

Bu hususta Eberharda iki tavsiyede bulunabilirim: 1 — Asıl metinlere tekrar bakıp hatalarını düzeltmek. 2 — Kendisinden yüzlerce sene evvel yapılan tercümeleri araştırıp onlarla mukayese etmek.

5 — Ben Türkler hakkında verilen ma-

MİLLÎ KÜTÜPHANE ANKARA

lûmatın hiç bir yeni tarafı olmadığını yazdım. Meğer «bu iddia tamamen yanlış» imiş... Eberhardın böyle bir iddiada bulunması için mutlaka Avrupa literatürünü bilmemesi lâzım gelir. İki buçuk sahifelik Hiung - nular hakkında vermiş olduğu malûmatın on misli fazlası Fransızca ve Almanca eserlerde mevcut olduğunu herkes bilir. Gerek Uygurlar ve gerek Göktürkler hakkında verilen malûmat da kendisi doğmadan evvel ilim âleminde malûmdu. Anlaşılan kendisi bunları görmediğinden doğrudan doğruya Çince eserlerden çıkarmış ve bundan dolayı tabii eserini orijinal zannediyor.

Bana diyor ki: «Bu kitapta yeni bir şey bulunmadığını ispat etmek için, verilen bütün Çince kaynakların tercüme edildiklerini göstermesi lâzımdı.» Kendisi Hiung - nular hakkında iki sahifelik malûmat veriyor. Halbuki itiraf etmesi lâzımdır ki de Groot bu malûmattan daha çoğunu Almancaya tercüme etmiştir. Hattâ de Guignes'de dahi bundan daha fazla malûmat vardır. Daha ileriye giderek benim talebelerim için yazdığım Hunlar adlı küçük kitapta dahi bundan daha çok malûmat olduğunu söyliyebilirim. (Kitabımda Hunların medeniyeti bahsi on sahifedir.) Göktürkler hakkındaki malûmat da Avrupa literatüründe fazlasile malûm ve mevcuttur. Bunları bilmeden Çin tarihlerinden nakiller yapan bir zatın böyle bir iddiada bulunması yersiz ve mânasızdır. Bu sarih hakikat karşısında Eberhard hemen mugalataya kaçarak bu eser benim daha büyük bir kitabımın bir kısmıdır; bu büyük kitap ise orijinaldir, demek istiyor. Bizim burada bahse mevzu ettiğimiz Çinin Şimal Komşuları adlı eserdir ve bu eserdeki Türklere ait malûmat da herkesçe malûmdur.

6 — Tercümenin üslûbuna gelince: Görünen köy kılavuz istemez. Eser meydandadır. Eserde mânası dahi anlaşılmayan yüzlerce cümle var. Sağa sola soracağına mütercim biraz Türkçe öğrenmiş olsa idi bu anlaşılmaz cümleleri kendisi de görebilirdi.

Benim gayrı ilmî bir tenkid yazdığımı söyleyen Eberharda esefle beyan ederim ki bu eser milli tarihimiz bakımından hiç bir değer taşımamaktadır. Çünkü:

1 — Türkler hakkındaki malûmat yüzlerce senedenberi Avrupa literatüründe malûmdur; 2 — İbareler Türkçe değildir. Anlaşılmayan cümleler dahi mebzuldür; 3 — Mütercim henüz Avrupa literatürüne vâkıf olmadığından kendisinden evvel söylenen bir noktayı keşif yaptım diye ortaya atmak cehaletinde bulunmuştur. Eğer Eberhard bu fikirde değil ise kendisinden önce alaca sözü ile Ho - lan'ın mukayesesini kimin yaptığını yazsın.. 4 — Tercüme yanlıştır ve uydurmadır.

Bana cehalet isnadına gelince: Zaten âlim değilim amma:

Ta'n eden dinimize bâri müsülman olsa...

Hüseyin Namık ORKUN

Yeni seçim dolayısile :

Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisinin kuruluşu

Yazan : Enver Behnan Şapolyo

Türkiye Büyük Millet Meclisi 71 inci devresini bitirdiğinden (1943) martında yeniden açılacaktır. Bu münasebetle ilk defa Büyük Millet Meclisi nasıl kuruldu? Bu tarihi hâdiseyi size bir vakanüvis gözile canlandıracağım. Bir tarihçi merak edip te o günü bize aynen yazmadı. Ben ilk günlerdenberi Ankarada gazete muharriri olarak bulunduğumdan, bu mühim hâdiseleri kaydedip (Kuvai Milliye Tarihi) adile bir eser hazırladım. Size yalnız notlarımdan bir kısmını aynen yazıyorum :

«1919 senesinin son aylarında Ankara şu vaziyette idi: Ankara istasyonunda ve Cebecideki Demirli bahçe civarında iki bölük İskoçyalı İngiliz askerleri, kumandanları yüzbaşı Mister (Vitol) bulunuyodu. Bundan başka Fransızlar da Ankaraya, Fransız lehine propaganda yapmak için Fransız kumandanlarından olan erkânıharb yüzbaşısı Mösyö (Buazo) yu yollamışlardı. Mister Vitolün karargâhı, şimdiki Ankara Garında bulunan ve yıkılmamış olan ve sonradan Atatürkün çalıştığı tarihi bina idi. Mösyö Buazonun evi ise Samanpazarında (Kalef) adında bir Yahudinin evi, karargâhı da, şimdi Halk partisi olarak kullanılan ve ilk Büyük Millet Meclisi binasının, bugünkü bekleme odası idi.

İstanbula itilâf devletlerinin girmesi üzerine Ankaradaki (İttihat ve Terakki Cemiyeti) faaliyeti tatil etmiş, bunun üzerine (Hürriyet ve İtilâf Fırkası) Karaoğlan caddesinde, — eski Yenigün gazetesinin neşrediliği binada — merkezini açarak faaliyete geçmiş bulunuyordu. Fırka reisleri (Cabir Paşa) idi. Yerli hıristiyanlar şımarmışlar, İtilâf kuvvetlerine durmadan şikâyetlerde bulunuyorlardı. Bunun neticesi Ankara eşrafından (190) İttihatcı tevkif edilerek, hükûmet konağının karşısında bulunan hapishaneye hapsedildi. Bunun üzerine şehirde bir galeyan başladı. Bu anda İzmir Yunanlılar tarafından işgal edilmiş, Mustafa Kemal Paşa dokuzuncu kolordu müfettişliği vazifesile Samsuna çıkmış, oradan evvelâ Erzurum kongresini, sonra da Sivas kongresini yaparak (Heyeti Temsiliye) yi seçmiş bulunuyordu. Yurdun dört bucağında (Kuvai Milliye) adile halk silâhına sarılarak dağlara çıkmıştı.

Bu zamanlar Ankara valisi sadrâzam Ferit Paşanın itimat ettiği adamlardan (Muhittin Paşa) idi. Bu adam tamamen Sultan Mehmet Vahdettinin emirlerini tatbik ediyordu. Fakat hükûmet memurları ise tamamen bu adamın icraatına muhalifti. Bu za man Ankara mektupçusu (Halet) bey, De terdarı Hakan ünvanını almış olan (Ya Galip) bey, Umuru Hukukiye Müdürü Av kat (Süreyya) bey, jandarma kumand (Rasim Canbulat) bey, polis müdürü (hat) bey, merkez kumandanı da (Abdü rahman) beydi. Yirminci kolordu kumand nı Süriye cephesinden henüz gelmiş ve kenderunda Mustafa Kemal Paşa ile ber ber, Fransızların İskenderuna asker çıka ma teşebbüslerine ateşle mukabele etmiş (Ali Fuat Paşa) erkânıharbiye reisi bi (Halis) bey, — sonradan Paşa oldu — kumandanı kaymakam (Mahmut) bey —I ce isyanında Çerkes çeteleri şehit ettiler, Ankara müftüsü (Rifat) efendi, Bel reisi de (Hacı Ziya) efendi bulunuyordu.

Bu zaman bu zatların gizli faaliyet Ankarada (Müdafaai Hukuku Milliye) miyeti teşekkül etti. Bu cemiyete de efendi, Hatip Ahmet efendi, Toygar efendi, Kütükçü zade Ali, Çayırlıoğlu F Kınacı zade Şakir beyler girdiler.

Sarıkışladaki asker dağılmış, kalan pek azdı. Bütün topların da kamaları devletleri tarafından alınmıştı. Yalnız karada bulunan jandarma mektebinde talebe vardı. Vilâyetin bütün hapishanelerindeki mahkûmlar da bu zaman bes bırakıldı. Vali Muhittin Paşayı memleketten sürdü. Bir grup Padişaha telgraf çekerek — Seni tanımıyoruz! — diler. Vali vekilliğine de Hakan Yahya G bey seçildi. Üç bin kadar mahkûmdan Ankara efelerinden bir Kuvai Milliye edildi. Bu zaman Sivastan Mustafa K Paşanın Ankaraya hareket telgrafı al Atatürke büyük bir merasim tertip edi tir. Bu sahne ayrı bir fasıldır.

Mustafa Kemal Paşa Heyeti Tem Reisi olarak heyetle birlikte 27 Birincik 1919 cumartesi günü öğleden sonra saat on gece Ankaraya geldi. Kendileri raat Mektebine misafir edildi.

Bu tarihten üç buçuk ay sonra İ bul işgali vuku buldu ve Osmanlı M Mebusanı İtilâf devletleri tarafından tıldı. Bir kısım mebuslar Maltaya sü bir kısmı da Anadoluya kaçtılar. 16 Mart disesi üzerine Mustafa Kemal Paşa, An da, hür bir memlekette bir Millet Mecl açılmasına karar verdi. Bu karar üze Anadolunun her vilâyetine tamim gö lerek, intihabın başlaması emredildi.

her vilâyetten mebuslar Ankaraya gelmeğe başladılar. 10 Nisanda mebusların ekseriyeti toplandı. Bu mebuslara yatakhane olmak üzere Muallim Mektebi — şimdiki Maarif Vekâleti — binası tahsis edildi. Bu mebuslar arasında İstanbul mebuslarından kıymetli zatlar, Türkocağından âzalar, Mevlevi şeyhi, Kızılbaşların pir babası Cemalettin Çelebi efendi, —yüzünde bir peçe olduğu halde, yalnız bir celseye iştirâk etti — Aşiret beyleri, memleket eşrafı, Kuvai Milliyecilerden, büyük rütbeli kumandanlar da bulunuyordu. Dersim Ferhat uşağı aşiret beylerinden koca kavuklu uzun sakallı (Diyap ağa), (Mustafa ağa), Kızılbaş dedelerinden (Nesip Dede), bu adam Milli Mücadele kazanılana kadar, ne traş oldu, ne saçını kestirdi, ne de hamama gitti. Bunu nezretmişti. Başında sarık, göğsünde iki sıra fişeklik bulunan mebuslar da vardı. İlk celseye, yani 23 Nisanda (115) mebus iştirâk etti. Bunlardan (50) tanesi kalpaklı, (41) tanesi fesli (24) tane mebus da sarıklı idi.

Bu mebuslar Muallim Mektebinde yatıyorlardı. Eskişehir mebusu Nebil efendi ile Kütahpa mebusu muallim Cevdet İzrap beyler tabldot memuru oldular. Her gün üç kap olmak üzere yetmiş kuruşa yemek yiyorlardı. Mebuslara maaş olarak da yetmişer lira verildi. Koridorda şöyle bir levha asılı idi: (Tavla vesaire oyun oynamak yasaktır!) Vilâyet tarafından tutulmuş bir müezzin de beş vakit bu binanın merdiven başında ezan okuyordu.

11 Nisanda heyeti temsiliye reisi ve Ankara mebusu (Mustafa Kemal Paşa) vilâyetlerden gelen bu mebuslardan bir kısmını hükûmet konağının —şimdiki Vali odası— bir odasında topladı. Yeni meclisin adı görüşüldü. Bir kısımları (Meclisi Kebir), bir kısmı (Meclisi Kebiri Millet), Türkçüler de (Kurultay) koyalım dediler. Bunun üzerine Mustafa Kemal: — Biz burada Kurultay adile bir meclis kurarız, fakat halk, Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılmasını bekler! dediği sırada: Âzalar yeni meclisin ve yeni hükûmetin adını bulduk diyerek, yeni devlete (Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti) adını verdiler.

Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları 23 Nisanda meclisin açılmasına karar verdiler. Esasen 1920 Martında İngilizler bir gece ansızın Ankarayı terketmişlerdi. 1916 senesinde Harbiye Nazırı Enver Paşanın Ankarayı ziyaretinde İttihat ve Terakki fırkası kulübü olmak üzere yaptırmasını emretmiş olduğu bina — şimdiki Halk Fırkası binası — henüz ikmal edilmemişti. Evkaf mimarı (Vasfi) bey bu binanın ikmalile meşgul oldu. Orta kısmına ilk mektep için getirilmiş olan Marsilya kiremitleri döşendi. Fakat iki tarafı boş kaldı. Bu kısımlara da halk, evlerinin damlarından kucaklarla kiremit taşıyarak örttüler. Fakat daha sonra bu tarihî kiremitler yerine Marsilya kiremidi döşendi.. Bu bina tamamlandı. Fakat içinde ne kürsü ve ne de sıra vardı. Darülmualliminin Tatbikat Mektebine ait kara sıraları alınarak meclise dizildi. Bir de kürsü yaptılar. Kürsünün üzerine siyah bir örtü örtüldü. Ancak bu matem örtüsü. Millî Mücadele kazanılınca yeşile tahvil edilecektir. Kahvenin birinden alınan kenarları avizeli bir büyük petrol lâmbası da, salonun ortasına asıldı.

***

23 Nisan 1920 cuma.. Güneşli bir öğle vakti.. Ankaralılar Hacıbayram camiinin önüne toplandılar. Öğle namazından sonra Hacı Bayram Velinin mukaddes sancağı camiin önüne dikildi. Camiden çıkanlardan birisi bu sancağı eline aldı. Bu sancağın arkasına da Yozgat mebusu Hoca (Fevzi) efendi geçti. Bir rahlenin üstüne yeşil bir örtü, bunun üstüne sakalı şerif — Hazreti Muhammedin sakalının bir teli — ve bir de Kur'anı Kerim kondu. Fevzi Hoca bu rahleyi sarığının üstüne koyarak, yeni bir devlet kurmağa gidenlerin önüne düştü. Halk ve hocalar ellerinde Kur'anlar Buharii şerif okuyorlar, halk da hep bir ağızdan tekbir getiriyordu. Bir bölük kadar asker de bu rahlenin iki tarafında ağır, ağır yürüyordu. Bu alay böylece yürüdü, yürüdü, altı yüz yıllık Osmanlı İmparatorluğu yerine, hür ve müstakil bir devletin temel taşlarını atmak üzere ilerledi, bu manzara insana bir dehşet veriyordu.

Mustafa Kemal Paşa, halkın bir çığ gibi Karaoğlan caddesinden bir vaveylâ koparara ilerilediklerini seyrediyordu. Bu coşan insanlara gözlerini dikmiş, tunçtan bir heykel gibi bakıyordu. Bu kurucu ve yaratıcı halk kütlesi, yeni Meclisin önünde durdu. Bu esnada Millet Meclisinin içinde Kur'anlar okunuyor, Buharii şerifler tilâvet ediliyor, Hafız Hüseyin de sabahi makamından ezan okuyordu. Bu anda Meclisin önünde üç kurban kesildi. Bundan sonra (Hasan Fehmi Hoca) adında birisi ellerini göğe kaldırarak, yeni devletin Türk milletine hayırlı olmasını ve saadet getirmesini, ulu Tanrıdan niyaz etti. Bütün eller havada, vatanı esir edilmiş ve bağrı yaralı millet candan dua ettiler. Âmin dediler..

İlk defa Mustafa Kemal Paşa Meclisten içeri girdi. Daha Meclisin içinde Buharii şerifler okunuyordu. Bütün mebuslar gelip, sessizce yerlerine oturdular.

(338) mebus olması lâzım gelirken, ancak bu mebuslardan (115) i yirmi üç nisana yetişebilmişlerdi. Bunlardan (62) âza mayısta (27) âza mayıstan sonra (3) âza da kânunusanide iştirâk etmişti.

Derhal Meclisin en ihtiyar âzalarından muvakkat bir reis iki de muvakkat kâtip seçilmek üzere celse saat iki buçukta açıldı. Muvakkat reisliğe Sinop mebusu merhum (Şeref) bey seçildi. Kâtipliğe de Bursa mebusu avukat Muhittin Baha beyle Kütahya mebusu muallim Cevdet İzrap bey seçildiler. Şeref bey kürsüden, mebuslara şu şekilde söze başladı:

«Huzarı kiram!.. İstanbulun muvakkat kaydile ecnebi kuvvetleri tarafından işgal edildiği ve makamı hilâfet ve hükûmet merkezinin istiklâli alındığı malûmunuzdur. Bu vaziyete boyun eğmek, milletimize teklif olunan ecnebi esaretini kabul etmesi demekti. Ancak tam bir istiklâl ile yaşamak kati azminde olan ve ezeli olarak hür ve serâzat milletimizin esaret vaziyetini kemali şiddetle ve katiyetle reddederek, derhal vekillerini toplıyarak meclisi âliniz vücuda getirilmiştir. Bu âli meclisin en yaşlı âzası sıfatile tevfiki ilâhi ile milletimizin, dahili ve harici tam bir istiklâl içinde mukadderatını bizzat deruhte ve idare etmeğe başladığını bütün cihana ilân ederek Büyük Millet Meclisini küşat eyliyorum. İşgal altında ve türlü türlü mezalim ve fecayi içinde maddeten ve mânen insafsızca imha edilmekte bulunan bütün vilâyetlerimizin kurtulmasını Cenabı Haktan niyaz eylerim.» Sürekli bir alkış tufanı her tarafı inletti.

İkinci sözü Ankara mebusu Mustafa Kemal Paşa aldı. Ve uzun bir hitabede bulundu. Hülâsası şudur: «Muhterem millet vekilleri! Bugün içinde bulunduğumuz vaziyeti meclisi âlinizin nazarında tamamile tecelli ettirebilmek için bazı beyanatta bulunmak isterim. Vukubulacak maruzatım bir kaç devreye ayrılır: Birincisi mütarekeden Erzurum kongresine kadar geçen zaman zarfındaki ahvale dairdir. İkincisi Erzurum kongresinden 16 Mart tarihine kadar, üçüncü safha da 16 Marttan bu dakikaya kadar olan ahvaldir.» diyerek bu vaziyeti izah etmişlerdir.

Millet Meclisi Reisliğine Mustafa Kemal Paşa, ikinci reisliğe Celâlettin Arif, Reis kâtipliğine de Mevlevi Abdülhalim Çelebi seçildiler. Kâtipliklere de Muhittin Baha ve Cevdet İzrap beyler seçildiler. İşte 23 ve 24 Nisan celseleri bu şekilde geçerek ilk defa Türkiye Büyük Millet Meclisi bu suretle kuruldu.

Onuncu içtima 3 mayis pazartesi günü de ilk Heyeti Vekile intihabı yapıldı. Umuru Şer'iye Vekâletine 80 reyle Karacabey müftüsü (Mustafa Fehmi) efendi, Dahiliyeye 96 reyle (Cami) bey, Adliyeye 83 reyle (Celâlettin Arif), Nafiaya 79 reyle (İsmail Fazıl Paşa), Hariciyeye (121) reyle (Bekir Sami), Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiyeye 127 reyle (Adnan), İktısat Vekâletine 99 reyle (Yusuf Kemal), Müdafaaya 118 reyle (Fevzi Paşa), Erkânıharbiyei Umumiyeye 129 reyle (İsmet Paşa), on birinci celsede de 74 reyle (Hakkı Behiç) Maliyeye, (65) reyle de (Rıza Nur) Maarif Vekilliğine seçildi. Heyeti Vekile Reisi de (Rauf) bey olarak ilk kabine teşekkül etti. Bu yeni hükûmetin reisi de (Mustafa Kemal Paşa) oldu. Yeni devletin adı da (Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti) olarak kakbul edildi. Halkın hâkimiyetine ve tevhidi kuva nazariyesine dayanan bir nevi Cümhuriyet kuruldu. Ve bütün istiklâl harbini bu kahraman ve feragatli yüksek vatansever birinci Millet Meclisi idare ederek Cümhuriyet hükûmetinin temellerini kurdu. 1923 de dağılarak, ikinci meclis Halk Partisi namzetlerile teşekkül etti. Ve devletinin adı da (Türkiye Cümhuriyeti) oldu. İlk Reisicümhurluğa (Atatürk), ilk Başvekilliğe de (İsmet İnönü) seçildi.»

Enver Behnan ŞAPOLYO

Tefrika No. 2

Yazan : **Orhan Seyfi ORHON**

BİR KAÇ SÖZ

Orhan Seyfi Orhon (Çocuk Adam) romanının ikinci tabını hazırlarken bazı yerlerini değiştirmiş ve üçüncü kısmı yeni baştan yazmıştır. Bu kısım, Umumî Harb başlangıcından Mütarekeye kadar olan devir içinde geçiyor, başlı başına dikkatle ve lezzetle okunacak bir kül teşkil eden bu kısmı geçen sayımızdan itibaren tefrikaya başladık. (Çocuk Adam) ın bu son şekli bayan Ali Zeki Taneri tarafından emsalsiz bir muvaffakıyetle Fransızcaya çevrilmektedir.

ÇINARALTI

«Böyle giderse mahvoldum!» diyorum. Sona doğru bir gülümseyiş yakaladım. Bana döndü. Kumanda verir gibi «pekil» dedi. Arkasından bakıyorum: Dimdik yürüyor ve her adım atışında ayağındaki geniş külotu azametle şişip iniyor..

OTELDE

Otele geldiğim zaman, yemek salonundaki ışıklar yanmış, masalara pamuk örtüler yayılmıştı. Talimgâhın karavana yemeğe tenezzül etmiyen kibar müşterileri birer birer sökün etti. Bunların çoğu yüksek tahsil görmüş ihtiyat zabit namzetleridir; Kadıyan otelinde yemek yiyecek kadar maaş alan küçük memurlar. Hepsile çarçabuk tanıştım ve kırk yıllık ahbapmışız gibi [illegible]zce konuşmıya başladık.

Ufak tefek bir garson yemekleri dağıtıyor. Otel sahibi Karabetyan efendi hem garsona yardım ediyor, hem de teşrifat işlerini görüyor: İçeriye girenleri karşılıyor ve her masaya bir kaç güzel söz bırakıyor; çiçek demetleri kabîlinden sözler :

— Cemal beyim gelmeecek? Sizden iyi olmasın şeker gibi zattır.

Veyahut da :

— Şu manzaraa, bakın! Bunda 'r kahve içilmez?

Gevezelik biraz uzadı mı, mutfaki madam Karabetin sinirli sinirli tabağı tıkırdattığı duyuluyor.

Yemekler, fiatlarına uygun küçük 'klara konmuş. Azlığından mı, ucuzluğundan mı, yoksa madam Karabetin ustalığından mı, her nedense, iştahla yeniyor.

Kahveler içilirken konuşmalar canlanır gibi oldu. Bahis, harb meseleleri üzerinde; yalnız biraz bayatlamış harb meseleleri. Büve'nin batışı, Kün Elizabetin yaralanışı gibi.

Obür cephelerden konuşmayı bir coğrafya eksikliği güçleştiriyor. Osmanlı devletinin hudutları pek belli değil. Bunu ancak erkânıharbîerle cografya muallimleri biliyor. Belki, biraz da harb tebliğlerini haritadan takip eden gazeteciler! Bizim için Çanakkaleden başka bütün cepheler sadece bir takım uzak yerler.

Yemekten sonra talim yorgunluğu daha çok duyuluyor. Kahvesini bitirenler en rahat biçimlerde oturdular. Tâ, uzakta kırmızı bir yarım ay, yarısı kopmuş bir kâğıt fener gibi görünmede. Neredeyse suların üstüne düşüp sönüverecek.

Karabetyan efendi tavanda yanan bir tek ampul bıraktı. Garsonla mutfağa çekildi. Oradan Ermenice sözlere karışan kaşık ve tabak sesleri geliyor.

Birisi :

— Biz, bu harbe niçin girdik?

Dedi. Karşısındaki yarı doğrularak cevap verdi :

— Ruslar bize, Karadenizde hücum etti de ondan!

— Sen, bu masala inanıyor musun?

Büsbütün doğruldu:

— Niçin inanmayim?

— Masal bunlar, masal! Bizi bu harbe «Goben» soktu, hükûmeti dinlemedi, Ruslara hücum etti.

Öteki şüpheli gözlerle karşısındakini süzdü.

— Onun adı Goben değil, Yavuz!

— Hayır, Goben! Çektiği bayrağa bakma! İçinde bir tek askerimiz yok.

— Lâf!

— Sen, öyle bil yine!

Münakaşadan yorulmuş gibi esnediler. Ufuktaki kâğıt fener sönmüştü. Simsiyah bir deniz dışarıdaki sessizliği uzatıyor.

Bu sefer, bir başkası bahsi kurcaladı :

— Harbe girdiğimiz fena mı oldu?

Öbürü kayitsizce omuzlarını silkti :

— Faydası ne?

Herkes bunun cevabını bekliyor ve birbirine bakıyor.

— Alman zaferlerini paylaşacağız.

— Almanlar harbi kazandı mı?

— Kazanacak elbette... Baksana, şimdiden Galiçyaya girdiler, Parisi alacaklar.

Alaycı bir ses :

— Paris, Galiçyada mı?

Diye sordu.

— Şey... Canım, Varşovayı diyecektim.

Yanındaki hak verdi :

— Öyle ya... Vistülü geçince Varşova!

Bahis, yine coğrafya bilgileri dışına çıkar gibi oluyor. Ayaklarını başka bir sandalyeye uzatmış, kabalağı burnunun kemerine dayalı birisi:

— Bırakın bunları! dedi, biz, ne yapacağız, biz?

— İngilizleri Çanakkalede tepeliyeceğiz!

— Peki öbürleri?

— Öbürleri mi?..

Durdu.

— Kimlerle harbediyoruz, kuzum?

Parmaklarile saymıya başladı:

— İngilizler bir, Fransızlar iki Ruslar üç, Macarlar...

— Hayır, Macarla bizimle!

— İtalyanlar?

— Daha belli değil!

Bu türlü konuşmadan sıkılan biri

— Amma da karışık mesele ha! diye mırıldandı.

Bir hazım ağırlığı gittikçe dille peltekleştiriyor. Kimsenin daha fa kafa patlatmıya tahammülü yok. Gözler süzük. Ceketlerin düğmeleri çözü

ÇINARALTI

Dilde, fikirde, işde birlik

Sayı: 74 — Cumartesi 20 Şubat 1943

İdare Evi : İstanbul, Ankara caddesi, Çınaraltı Yayınevi. No. 47

TÜRKÇÜ FİKİR ve SANAT MECMUASI

Telefon : 22129 — Fiatı: 15 Krş. — Cilt : 3

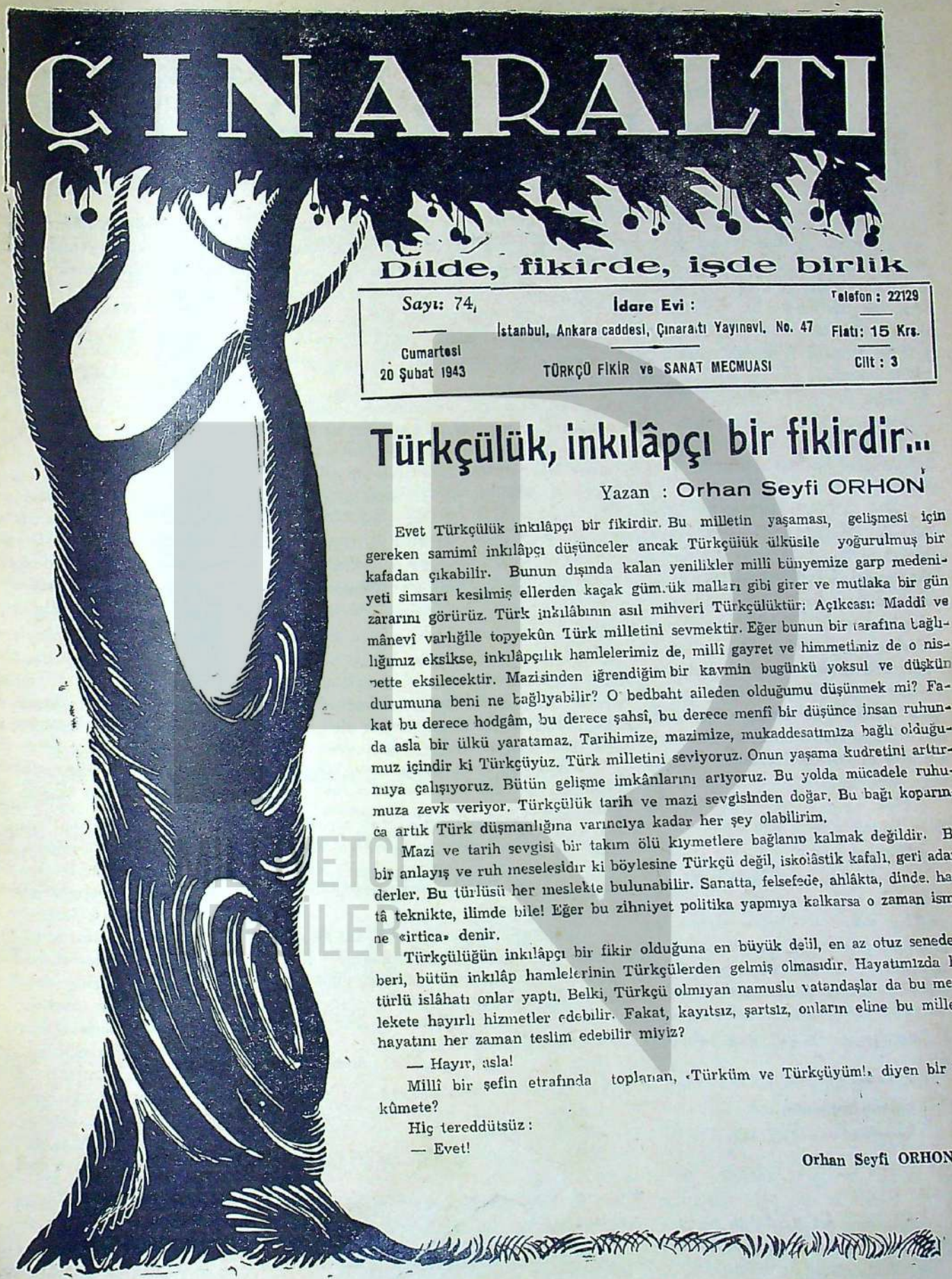

Türkçülük, inkılâpçı bir fikirdir...

Yazan : Orhan Seyfi ORHON

Evet Türkçülük inkılâpçı bir fikirdir. Bu milletin yaşaması, gelişmesi için gereken samimî inkılâpçı düşünceler ancak Türkçülük ülküsile yoğurulmuş bir kafadan çıkabilir. Bunun dışında kalan yenilikler millî bünyemize garp medeniyeti simsarı kesilmiş ellerden kaçak gümrük malları gibi girer ve mutlaka bir gün zararını görürüz. Türk inkılâbının asıl mihveri Türkçülüktür: Açıkcası: Maddî ve mânevî varlığile topyekûn Türk milletini sevmektir. Eğer bunun bir tarafına bağlılığımız eksikse, inkılâpçılık hamlelerimiz de, millî gayret ve himmetimiz de o nisbette eksilecektir. Mazisinden iğrendiğim bir kavmin bugünkü yoksul ve düşkün durumuna beni ne bağlıyabilir? O bedbaht aileden olduğumu düşünmek mi? Fakat bu derece hodgâm, bu derece şahsî, bu derece menfî bir düşünce insan ruhunda asla bir ülkü yaratamaz. Tarihimize, mazimize, mukaddesatımıza bağlı olduğumuz içindir ki Türkçüyüz. Türk milletini seviyoruz. Onun yaşama kudretini arttırmıya çalışıyoruz. Bütün gelişme imkânlarını arıyoruz. Bu yolda mücadele ruhumuza zevk veriyor. Türkçülük tarih ve mazi sevgisinden doğar. Bu bağı koparınca artık Türk düşmanlığına varıncıya kadar her şey olabilirim.

Mazi ve tarih sevgisi bir takım ölü kıymetlere bağlanıp kalmak değildir. Bu bir anlayış ve ruh meselesidir ki böylesine Türkçü değil, iskolâstik kafalı, geri adam derler. Bu türlüsü her meslekte bulunabilir. Sanatta, felsefede, ahlâkta, dinde, hattâ teknikte, ilimde bile! Eğer bu zihniyet politika yapmıya kalkarsa o zaman ismine «irtica» denir.

Türkçülüğün inkılâpçı bir fikir olduğuna en büyük delil, en az otuz senedenberi, bütün inkılâp hamlelerinin Türkçülerden gelmiş olmasıdır. Hayatımızda her türlü islâhatı onlar yaptı. Belki, Türkçü olmıyan namuslu vatandaşlar da bu memlekete hayırlı hizmetler edebilir. Fakat, kayıtsız, şartsız, onların eline bu milletin hayatını her zaman teslim edebilir miyiz?

— Hayır, asla!

Millî bir şefin etrafında toplanan, «Türküm ve Türkçüyüm!» diyen bir hükûmete?

Hiç tereddütsüz:

— Evet!

Orhan Seyfi ORHON

YENİ ABONE ŞARTLARI (37 den itibaren)
Yıllığı 750, altı aylığı 380, üç aylığı 200 kuruş.
Ecnebi memleketler için:
Yıllığı 1000, altı aylığı 500 kuruş

Sahip ve Neşriyat Müdürü :
Orhan Seyfi ORHON

İHTAR :
İdarehanemize gönderilen eserler neşredilsin edilmesin sahiplerine iade edilmez

MİLLÎ KÜTÜPHANE ANKARA

1943, Sayı 74

ŞİMDİKİ DÜNYA HARBİNİN

ASIL SEBEBİ (1)

Yazan : Dr. Mustafa Hakkı Akansel

5 Birincikânun 1942 günlü, Fransızca meşhur (**L'Illustration**) dergisinde, bu şimdiki (Seyyare harbi) nin sebeplerini inceleyen, bence, begayet mühim, bir yazı vardır. Bu, Amerikalı bir deniz emekli subayı olan, liötnan kommander **Ronald T. Strong** tarafından, **1936 senesinde** neşredilmiş ve Şimalî Amerika devletleri Bahriye Nezareti dergisinde, (birinci takdirname verilmiştir) kaydile basılmıştır. Fransız diline **Jacques Sorbets** tarafından çevrilmiştir.

Ben, 4 Eylûl 1942 günlü (**Tanrıdağ**) da, şimdiki Cermen - İslâv harbinin asıl sebeplerini ararken, bu konuya, **fakat ancak kısmî bir şekilde,** dokunmuştum. Amerikalı deniz emekli subayının bu yazısı ise, bu konuyu arz seyyaresi genişliği ölçüsünde kavrıyabilmiş, geniş görüşünün içine bütün arz yuvarlağını sokabilmiş olan, ince bir zekâ ve engin bir tetkik mahsulüdür. Bundan tam yedi sene önce yazılmış ve basılmış olması da kıymetini bir kat daha arttırmıştır.

Size, bu çok değerli akıl mahsulünün özünü takdim ediyorum.

Daralan dünya :

6 Eylûl 1522 de, Majellanın tayfalarından sağ kalabilenler Lizbona geldikleri vakit, ilk olarak, arz yuvarlağının çepe çevre dolaşılması yapılmış oluyordu. Bu (Devri âlem seyahati), hemen hemen, **üç sene** sürmüştü.

1845-1850 tarihlerinde, bir seyyah, aynı dolaşmayı **iki yüz günde** yapardı.

Pek yakın bir istikbalde ise, ancak **on beş günde** yapılacak.

Bu bakımdan ölçülecek olursa, şimdiki arz küremiz, Majellan zamanındakinin ancak **yüzde bir buçuğudur.** Yani, o kadar küçülmüştür. Öte yandan, aradan geçen bu (dört yüz sene) içinde, arz yuvarlağının nüfusu, takriben **300 milyondan,** hemen hemen **iki milyara** çıkmıştır. Yani, **altı defa artmıştır.**

Fizik bilgisi şunu öğretir: **Tazyik, hararet** yapar. Hararet de, moleküllerin (cüzüfertlerin) süratinin artmasından ileri gelir. Siyasî alanda da, tazyik hararet doğurur. Bu da, insanların daha fazla işgüzar olmalarından ileri geliyor. Bu, gittikçe artan işgüzarlık, bütün dünyayı kavramıştır. Kendini, **iptidaî maddelerin, yeni yeni ihracat pazarları**'nın peşinden koşmak tarzında gösteriyor. Toprakları dar, nüfusları çok fazla olan milletler, bunlarsız yaşıyamıyacak bir duruma gelmişlerdir. İşte, şimdi, milletler arasındaki düşmanlıklar, harb doğuran yüksek gerginlikler bundan ileri geliyor.

(Tecavüzî) milletler, (Tedafüî) milletler :

Kendi nüfusuna göre çok dar bir toprak üzerinde yaşıyan milletler, sıkışık milletler, (tecavüzî) milletler sınıfındandırlar: İngiltere, Almanya, İtalya, Japonya gibi.

İngiltere: Toprağı: 242.000 kilometre kare (murabbaı), nüfusu: 46 milyon 41,000; beher kilometre kareye düşen insan nisbeti: 190.

Almanya: 468000 km² 65,218,000 insan. Nisbet: 140.

İtalya: 310000 km²; 42,993,000 insan. Nisbet: 139.

Fransa: 551000 km²; 41,905,000 insan. Nisbet: 76.

Japonya: 382000 km²; 69,254,000 insan. Nisbet: 181.

Tedafüî milletler (topraklarını müdafaaya mecbur olan milletler) :

Türkiye: 762000 kilometre kare; 18 milyon nüfus. **Nisbet: ancak 21.**

Rusya 5,418,000 km²; beher kilometreye ancak 15 nüfus. Rusyanın buzlu topraklarını çıkarırsak, gene nisbet, ancak 66 dır.

Genişlemeğe **mahkûm olan** bunu, ya, **toprağını genişletmek,** ta, **ticaretini genişletmek** suretile mağa çalışır.

***

(Coğrafî durum) un bi hemmiyeti :

Fransa, nüfusunun çokluğu rile, **nüfusu, kendisininkinden az milletler arasında bulunmuş** tecavüzî bir millet olurdu. Alm İtalya gibi, nüfusuna göre toprağ ralmış olan milletler arasında olduğundan, tedafüî millet mecbur kaldı. Onun için, Fransa, madan, (sulhü tekeffül eden te tan bahseder, ordusunu çoğaltır. vem: **Majino hattını** yapar.

Yüksek gerginlik noktaları:

Nüfusu çok, toprağı dar bir tin yanıbaşında, nüfusu toprağına seyrek bir millet bulunursa, o z (yüksek gerginlik) noktası hasıl

Genişlemenin şekli :

Zamanımızda, nüfusun f dışarı yollamak usulü tatbik o yor.

İlâvem: Bu fikir, bence, katî maz. Mümkün ise, en iyi şekil

Meselâ, İngilteredeki halk, tralyaya hicret etmek istemiyor. ruhî bir olaydır. Bunun için. bu memleketler, dış pazarlar bulmak kendi memleketlerindeki fabrik bu nüfusu çalıştırmak suretile, bu nüfusu beslemek mecburiyetinde mıştır. Bu gibi memleketler için, racat), **hayatî bir zarurettir.** Kalab bir millet, iptidaî maddelere yete recede sahip olup ta, bunları, fabrikalarında mamûl hale getirip cat yapabilirse, o vakit, kendi ketindeki nüfus faziasını geçindi

İşte, bugün — yani 1936 (Ticarî genişleme) ve (İptidai deler) in peşinden koşmak zar harb doğuracak olan sebeplerden

Neden, Avrupa, 1500 yılda harb kaynağıdır?

Çünkü; toprağı, yalnız, 1,519 mil kare, (yani, Şimalî Amerikanı

---

(1) Bu yazı, benim, şu tarihlerde çıkmış olan, aynı konuya ait, şu ötekı yazılarıma ektir: (**Nüfusumuzu çoğaltmak için ne yapmalıyız?**), (Vakit) gazetesi: 3 mart 1330/1924. 2 — (**Bir milletin nüfusu ne suretle artar?**), **Ankarada çıkan** (**Hâkimiyeti Milliye**) gazetesi: 26 Haziran 1928. 3 — (**Cermen - İslav boğuşmasının asıl sebebi**), (**Tanrıdağ**) dergisi: 4 Eylûl 1942.

Gün, 2e Sayı 74

hemen yarısı kadar); nüfusu ise milyondur. Yani, **bütün dünya** ıun yüzde on dokuzu, toprağı **ütün dünya topraklarının, ancak,** **iki, virgül, yedisi,** kadardır. Me- bir kat daha karıştırmak için, bu , tam on dokuz millete ayrılmıştır. arın her birinin, kendine mahsus etleri ve emelleri vardır. Bu kasıkışık bir durumda yaşıyabilmek bu milletler, iptidaî maddelere ve zarlara muhtaçtırlar. O halde, , serbestçe dünya ticaretinden is- için dünya ticaret yollarından anabilmelidirler. Eğer, bu yolendilerine kapatılacak olursa, onçmak için, harbetmek zarurctinler.

Eğer, İngilterenin müstemlekeleri, ıyonları, ticaret filosu, deniz yolkoruyan donanması olmasaydı, anın en sıkışık milleti olurdu. O, a malik olduğundan dolayı, (sınişleme) suretile, fazla nüfusunu abiliyor.

Almanya: İkinci derecede sıkışık tir.

Millî heyecanların kaynağı:

Avrupada milliyet cereyanlarını ar yaratmamıştır. Bunların kayha köklü, daha esaslıdır. Bunlar, ecburiyetlerin mâhsulüdür.

(Bugün, Almanyada, İtalyada, yada, küçük erkek çocuklarını teşkilâta kaydetmelerinin ve ondaha 14 yaşında, askerlik terbivermelerinin sebebi, bunu, Hitlussolininin veya Japonya Harbiye etinin böyle istemiş olması ir. Bu devletlerdeki halkın yaşartları o kadar dardır ki, bu mil- kendilerine ferahlık verecek her çarelere tahammül ediyorlar.

İlâvem: Bizdeki milliyet cereyanı edafüî yani, topraklarınızı müdamecbur olan, bir millet olduğuan, «Türk yurdunu korumak» gaden doğmuştur.

Avrupa Rusyası: Şimal kutbuna olan buzlu toprakları çıkarıp yalkilebilen topraklarını hesaplasak gene, beher km² ye **altmış altı** inişer. Almanyada ise, bu nispet, **yetmiş sekiz,** İtalyada **dört yüz yedi** ve Fransada **iki yüz dokörttür.** O halde, Rusyada, ziraî ne için geniş alanlar, iptidaî er kaynakları bol bol var demektir. Bu keyfiyet ise, (sıkışık milletler) in oralara imrenerek bakmalarını mucip oluyor.

Onun için, müdafaa durumunda olan Rusya, dünyanın en büyük ordusunu beslemeğe mecbur oluyor.

Ruh mu? Madde mi?

(Rusya, her ne kadar tedafüî bir millet ise de, siyasî prensibi itibarile, tecavüzî bir ruh durumundadır. O, sulha karşı büyük bir ruhî tehlike teşkil eder).

(Harblerin biricik sebebi iktısadî değildir. Mazide dinî ve siyasî sebeplerden ötürü de harblar yapılırdı. Tarihin bu noktada tekerrür etmiyeceğini iddia etmek doğru olmaz).

(Öte yandan, Çinin ekilebilen topraklarında, nüfusun nispeti, mil kareye tam 7000 dir. Yani, Çin, dünyanın en kalabalık nüfusu olan diyarıdır. O halde, Çinin, tecavüzî, genişlemeğe mahkûm bir millet olması lâzım gelirdi. Fakat, Çin, tedafüî bir millettir. **Sebebi, Çindeki ruh durumudur.** O, vaziyetini iyileştirmeği düşünmekten ise, kıtlıklara, hastalıklara maruz kalmağı tercih ediyor.

İlâvem: İşte bu olay, ruh durumunun hepsinden mühim olduğunu ispat eder.

Asyada Rusya: Büyük bir istifham işareti gibi, bütün Asyanın şimalini kaplamıştır. Rusya, Asyada, aşikâr bir tarzda müdafaa durumundadır.

— Sonu gelecek sayıda —

Dr. Mustafa Hakkı Akansel

Ahmet Fmin Yalmana cevap!

Yazan : **O. S. O.**

Ahmet Emin Yalmanın geçen sayımızdaki sözlerime mukabelesi, itiraf etmeliyim ki, beni biraz meyus etmiştir. Ben, onun Türk olmak bakımından, bizimle kendisi arasında hiç bir fark olmadığını söylemesini isterdim. Ve sırf bunun için ırkçı fikirlerin Türkçülük dâvasının dışında kaldığını kaydetmiştim. Daha açık söyliyeyim : Aramızdaki ayrılık izleri büsbütün silinip gitmeğe başlıyan bir zümrenin içinde, Ahmet Emin Yalmanı örnek adam sanmıştım. Beni böyle düşündüren haklı sebepler de vardı. O yazımdan beklediğim şey sadece : Kendisinin istiyerek dokunduğu bu bahiste, tereddütlü bulduğum sözlerine vuzuh vermesiydi. Fakat o, bana hiç ummadığım tarzda cevap verdi.

Fikrimizde esaslı bir görüş ayrılığı olmadığını söylemesine rağmen birleştiğimiz yeri bir türlü bulamıyorum. Ahmet Emin Yalman: «Ben, tabiiyetle vatandaşlık arasında prensip bakımından fark tasavvur edemem.» diyor. Fakat ben, tabiiyetle vatandaşlık demedim ki... Tabiiyetle milliyet, dedim. Asıl bihsimiz de bu idi. Bunların arasındaki farkı Ahmet Emin Yalmana anlatmayı abes bulurum.

Değerli meslekdaşım, bana Türk olmıyan vatandaşı boş yere anlatmıya çalışmasın. Ben onu daha dünkü Osmanlı devletinde gözümle gördüm ve pek iyi bilirim. Eğer koskoca bir İmparatorluk kaybeden bir millete kendi öz yurdunda millî bir devlet kurmak hakkını da vermezsek, doğrusu ona çok gadretmiş olacağız.

Ahmet Emin Yalman, harb sonu nizamından bahsediyor. Şimdiden bunu tahmin edemiyorum. Acaba neler olacakmış? Milli hudutlar ortadan kalkacak mıymış?.. Ne ise, bunu o zaman düşünürüz. Her insanın en çok meyil duyduğu memleketin vatandaşı olmasına gelince: Evet, böyleleri vardır. Fakat bazan onların o vatandan koğuldukları da oluyor. Bunun için Türkler vatan değiştirmeyi sevmezler. Ancak kendi yurtlarında yaşamayı veya ölmeyi severler.

Nihayet bana yanıldığını söylediği asıl noktaya geliyorum: Ahmet Emin Yalman, bu fikirleri Ankarada bazı salâhiyetli mahfillerden almış. Fakat nasıl olur? Sayın Başvekilimiz, Büyük Millet Meclisinde hükûmet programını okurken aynen: «Biz Türküz, Türkçüyüz ve daima da Türkçü kalacağız.» demedi mi? Artık bu kati sarahatin karşısında bir takım mahfiller dolaşarak buna aykırı delâletler aramıya lüzum var mıydı? Kendisinden bütün samimiyetimle, en salâhiyetli ağızdan çıkan en doğru söze inanmasını rica ederim.

5.74 **O. S. O.**

DELHİDEN ÜSKÜDARA

Tefrika : 24 Yazan : BARKIN

Ağra sarayında mina mescid
Arkada İnci camiin kubbeleri görünmektedir. (Şah Cihan Han tarafından XVII. asır sonlarında yaptırılmıştır.)

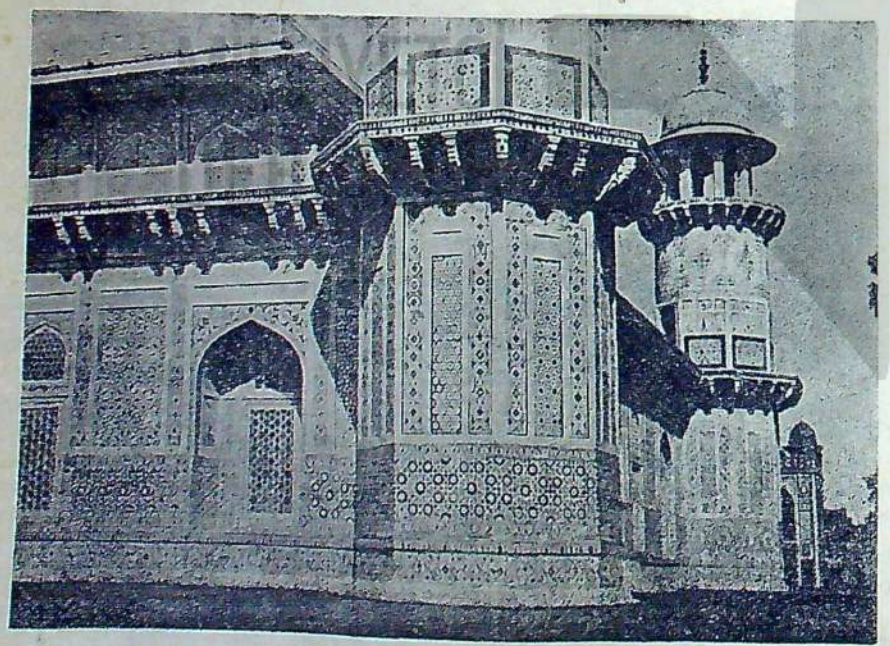

Ağrada İtimadüddevlenin türbesi
Beyaz mermer üzerine renkli taşlar gömülüp oturtulmak suretile vücude getirilen bu türbenin işçilik ve sanat değeri tarife sığmaz ve gözle görülmeden anlaşılmaz. (1622 — 1628 yılları arasında Cihangir Hanın zevcesi Nur Cihan Begün tarafından büyük masraflar ihtiyarile yaptırılmıştır.)

İsmail Safevi tarafından Babüre len yardım ordusunun kumandanı idi dan Babürün hizmetine girmiş ve on çok seferler yapmıştır. Babürün zayıf desiz oğlu Hümayûn Efganlı Şirşa harblerde bütün imparatorluğu kay İrana Safevi şahı Tahmasb'a iltica etn her şeyi elinden gitmişti. Tarih Hint imparatorluğunun tekrar ihyasını Hana medyundur. Hümayûnun İranda

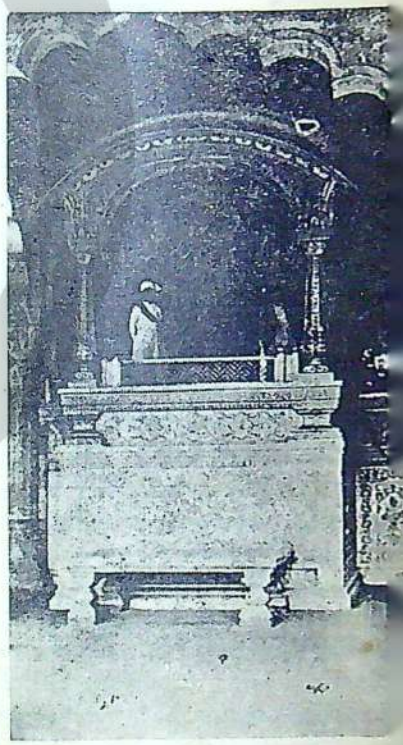

Hükümdar tahtının kurulduğu y

betülcam) daki evliyanın mezar taşın şu beyit ne kadar hazindir :

ای رحمت تو غدر پذیر هم کس
ظاهر بجناب تو ضمیر هم کس
درگاه در تو قبله‌گاه هم خلق
لطفت بکرشمه دستگیر هم کس
بادیهٔ بی سرانجامیٔ محمد همایون پادشاه
۱٤ شوال ۹۵۱

Harem dairelerinin diğer salonla Türk sultanı dairesinin duvarlarında

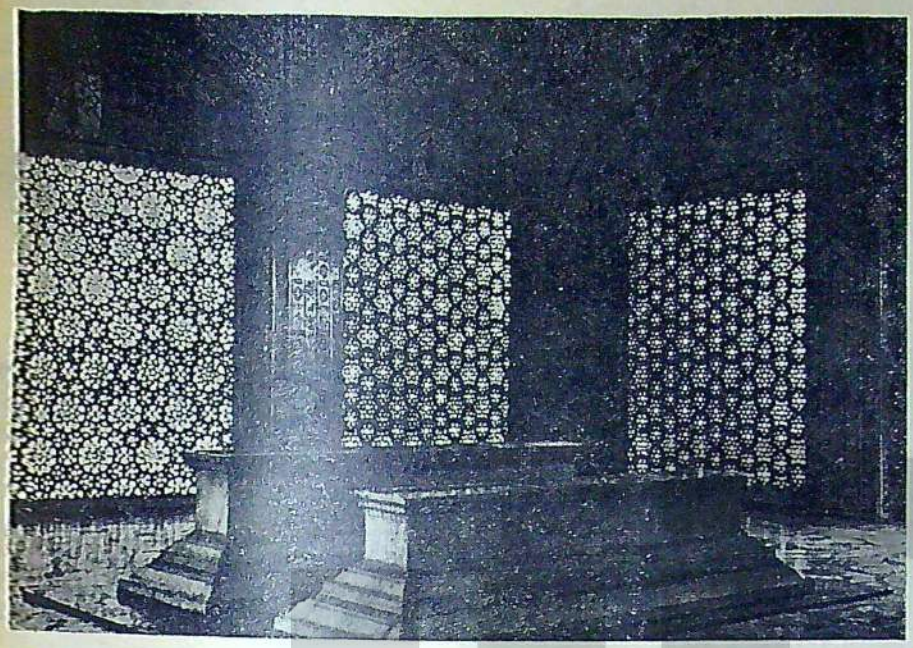

Mermerden oyma süslü kafeslerle çevrilen bir odada İtimadüddevle ve karısının sandukaları durur. (1622|— 1628).

fis fresklerin âsar ve bakayası görülüyor. zamanın giyinme tarzı ve kadın elbisele-ndeki ince zevk hakkında bize doğru fikir ren bu güzel duvar resimlerinin yazık ki ğu harap olmuş ve rutubetten silinmiş. Sa-y daireleri kısmını bitirdikten sonra Fetih-run büyük camiini ve onun yanındaki za-r kapısını gördük. Cami geniş bir avlu et-fına revaklı hallerle aynen Türkistan ca-fleri üslûbunda yapılmış. Türkistan camile-nde çini tezyinat baş rolü oynadığı halde ndistandaki Türk eserlerinde çini pek az llanılmıştır.

Lâhurdaki Vezirhan camii Güllâbibağ saire gibi bir kaç eserle Agrada Cumna sa-hilindeki Şair Şükrüllahın Çinili türbesini istisna edersek Hindistanda Çini tezyinatlı inşaat hemen yoktur diyebiliriz. Bunun yerine burada taş içine taş oturtma suretile ayrı nefasette başka bir tezyin tarzı kullanılmıştır. Burada da kırmızı taş içine beyaz mermerden şekiller ve beyaz mermer içine siyah mermerle yazı ve tezyinat oturtularak gayet vekarlı, tok ve muhteşem bir tesir yapan bu mâbet vücuda getirilmiş. Camiin geniş avlusunun orta yerinde Şeyh Selim Çişti'nin beyaz mermerden ve baştanbaşa bir sanat ve yüksek işçilik harikası olan türbesi var.

[Arkası var]

Ağrada İtimadüddevlenin türbesinin bulunduğu bahçenin medhali (1622|— 1628).

Yunusa hasret

— Bana «Sanat Ablam» diyen sevgili kardeşe : —

Esiyor hasretinin rüzgârı yine serde
Pirim! Bir deva yok mu beni yakan bu derde?
Göster kerametini: Yakın olun ıraklar...

Bir göz yumup açınca varayım Karamana,
Vuslatın şarabını içeyim kana kana,
Ruhumu sarsın yine özlediğim o bahar.

Yahut sen bir geliver esen rüzgâra sin de
Bir lâhza tenezzül et viran gönlüme in de,
Karanlık köşelere can gelsin, ışık dolsun.

Seni Rabbe erdiren sabrından bana da ver
Sonsuz feragatinin büyük sırrını göster,
Bu içimde kaynıyan cehennem cennet olsun!

1943 Kırklareli

Halide Nusret ZORLUTUNA

Konya

Tarihin yüreği, can beldesidir,
Asırla ölçülmez yaşı Konyanın.
İç Anadolunun şan beldesidir,
Dünyada bulunmaz eşi Konyanın.

Şanlı zaferlerin büyük durağı,
Namlı seferlerin yolu, uğrağı.
Bin türlü hazine saklar toprağı
Bulunmaz servettir taşı Konyanın.

Dört bir köşesinde eski eserler
Camiler, türbeler yükselmiş yer yer
Ney sesiyle dolmuş taşmış bu yerler
Bu makamla şakır kuşu Konyanın.

Yazı ne güzeldir can katar cana
Buz gibi suları iç kana kana,
Kuvvet menbaıdır verir insana
Bir başka sağlamlık kışı Konyanın.

Çoktan kuraklığa çekildi bir set,
Taşar tarlalardan feyiz, bereket
Fezai beş vakit Rabbe dua et
Bol olsun ekmeği aşı Konyanın.

Konya: Âşık Fezai

MİLLİYETÇİ DERGİLER

İnönü - Dumlupınar

«Birinci İnönü zaferinin bir kaç gün öncesi... Bütün yurt ufuklarında, bir ihtilâl bayrağı halinde dalgalanan Mustafa Kemal, Ankarada ve ilk haberleri beklemenin heyecanı içindedir.»

— I —

Ankara bu yerin adı,
Geçmiş yıllardan birinde
Bu ilin eteklerinde
Zorlu bir kış konakladı...

Beyaz bir müjde gibi kar,
Gündüz yağar, gece yağar
Ve kucaklarken her yanı,
Bu kalpaklı kumandanı
Yaktı içinden bir ateş...

Gönlü cephedekine eş..
Savaşının yüzü mutlu;
Mavi bakışlar umutlu.
Beklenilen bir sonuç var,
Kışların ötesi bahar...

Teller, dilsiz uzağına;
Turna çekilmiş dağına;
Postacıdan bir haber yok.
Bu günler uzamadı çok..

— II —

Kerem, sazı alıp ele,
Beliren bir sevinç ile
Andı Aslıyı Aslıyı...

Gönül diliyle konuşup,
Deli sular gibi coşup
Andı Aslıyı Aslıyı...

Yaylâ doruğundan bir ses yükselldi,
Kırat üzerinde Köroğlu geldi :

Sıyrılınca kından eğri kılıncım,
Düşmanlar kırılıp serilmelidir.
Savaşın hıziyle köpüren hıncım,
Dostların sesine ses vermelidir...

Şimşekler çakıp ta göz kızışınca,
Çevreler al kandan dolup taşınca,
Gün, kızanlar gibi, dağı aşınca
Düşmanın bayrağı devrilmelidir...

Fuat Edip BAKSI

BURSA'da

KAPLICA VE ILICALAR

Yazan :
R. YALGIN

Eskikaplıca ve Hüdavendigâr camii. (yanındaki modern bina kadınlar kısmıdır.)

Kaynarca, çok sıcak; ılıca, ılık; kaplıca ise orta sıcaklıkta kudret hamamlarına (1) verilen isimdir. Bursada ılıca namı altında hamama tesadüf edilmez, yalnız: Bademlibahçede Yeni Kaplıcanın şarkında kadınlara mahsus olan hamamın adına «Kaynarca» denir. Ancak Yeni Kaplıca da Bursanın diğer hamamlarından daha sıcak olduğuna bakılırsa buna da kaynarca demek lâzımdır. Bilhassa, Yeni Kaplıcanın içinde müruru zamanla «Eşekterleten» adını alan «Üşükterleten» bunun böyle olduğuna delildir.

Bursada kaplıcaları teşkil eden sıcak su menbaları on kadardır. Bu menbalar Zeyninine, Vakıfbahçe, Küplüce, (Bekârlar hamamı menbaıdır) Horhor, Kükürtlü, Yenikaplıca, Çekirge, Karamustafa adlarile anılırlar. Şifalı Karamustafa hamamı küçük olduğu halde üç menbalıdır.

Bunlardan Zeyninine: Horhor, Küplüce: Erkekçelik; Vakıfbahçe, Çekirge, Karamustafanın iki menbaı Dişiçelik Yenikaplıca ile kükürtlü: Kükürt ve Kara Mustafanın bir menbaı gümüş muhteviyatı taşımamaktadır.

Sonraları Çekirge Dişiçelik sularına ninine Erkekçelik suyundan ve eski K ya Horhor Erkekçelik suları alınarak gö ve eski Kaplıca karışık bir hale ge tir (2). Karamustafa hamamına şifalı denmesine sebep bu hamamın bir me gümüş mürekkebatlı olmasındandır.

Bursa kaplıcalarının evlere ve dağılmış olanları ile birlikte adedi (34) Fakat belli başlı büyük hamamlar; Ç de: Eskikaplıca; Bademlibahçede, Ye lıca, Karamustafa, Kaynarca ile Kül Kaplıcalarıdır.

I) Eskikaplıca: Busanın en eski l olan Eskikaplıca: Bizanslılar devrinde bayağı ve belki de üstü açık olarak k mış olduğu zannını vermektedir.

Osmanlıların ilk devirlerinde ve (zamanında Bursayı gören meşhur İbni Batuta bu hamamın bir Türkmen darı tarafından yaptırıldığını ve uzak ye bir çok hastaların hamam etrafındaki l lerde misafir kaldıklarını hattâ üç gün detle devletin yardımlarına tâbi tutulan

hasta ve sağ misafire orada parasız gıda maddeleri ve sıcak yemekler verildiğini yazmaktadır.

Dünya gaflet ve cehalet içinde sürünüp giderken daha XII nci asırda Türklerin böyle ulvî bir içtimaiyat nümunesi vermiş olduklarını İbni Batutadan öğrenen her Türk büyük bir zevk duymakta haklı değil midir?

Eskikaplıcanın hicri 917 (1511) de asıl bugünkü güzelliğini almış olduğu kapısındaki şu kitabeden anlaşılmaktadır. (3)

1) «Kaplıcanın binası bir yapıldı ve cümle
2) Taşı san (sankidir) güllab-i misk
3) ile oldu tahmir (hamur) feyyazü-l metinden
4) irdi feyz-i inayet (inamına
5) Dendi tarih Kaplıca oldu tamir.»

«917»

Bu kaplıcanın Arabacağın ayna taşında Farisi bir ibarenin ebced hesabile tarihi de yine (917) yi göstermektedir.

2) Yenikaplıca: Kanuni zamanında yapıldığı anlaşılan Yenikaplıca hakkında Bursanın en eski salnamelerinde şiyle bir kayıt vardır: Sürurî müellifinin Abdülkadir Beş eserinde «Yenikaplıca binâ-i mezkûr ise de Çakalzade Rüstem paşa hazretleri tevsi ve müceddeden inşa etmişlerdir.»

«Diye yazılıp Osmanlı tarihlerinde Çakalzade Rüstem paşa adlı bir vezir olmayıp Çağalzade diye bir vezir varsa da onun adı Rüstem değil Sinandır» (4).

Halbuki Evliya Çelebi (5) «Sultan Süleyman buraya gidip nikris mahallinden şifa bulunca Vezirî Sarı Rüstem paşaya: «Şunda bînaî âzim bir hamam eyle» diye ferman buyurmuş» tur.

Yenikaplıcanın soğukluğundan girerken kapı üzerinde çini üzerine yazılmış Binai-Rüstemi Dara» kitabesi ise Evliya Çelebiyi haklı çıkarmaktadır.

Hicri 960 (1552) tarihine tesadüf eden bu inşaatın Mimar Sinanın planı ile yapılması lâzımdır. Çünkü: emreden hükümdar, yapan vezirdir. Binaenaleyh o gün baş mimar olan Koca Sinan bu hâdisede bîgâne kalamaz. Zaten eserin azameti de bunu ispata kâfidir.

Hamamın içinde ve arslan ağzı üzerinde yukarıda yazdığımız kitabe tekrar edilmiştir.

Bu hamam ihmal edildikten sonra Timurtaş Paşaya ait ve aynı mahallede şimdi belediyenin petrol deposu vazifesini gören «Timurtaş hamamı» nın çinileri söküldüğü ve Kaplıcaya konmuş olduğu kuvvetli rivayetlerden ve hâlâ Gazhanede bakiyeleri bulunan çinilerden anlaşılmaktadır.

Kükürtlü ve Karamustafa hamamlarında kitabelere tesadüf olunamaz, yalnız Karamustafa hamamının Meruflen'u İçiboyun Karamustafa Paşa tarafından yaptırdığı anlaşılmaktadır.

R. YALGIN

Timurtaş Paşa hamamı çinilerile süslenmiş Yenikaplıcanın aslan ağzı.

---

(1) Gemlikte bir ihtimamız vardır.

(2) Dişi ve erkek adları: belki onların birbirlerinden biraz ucak ve soğuk olmasındandır.

(3) Çekirgede bir de Çekirge hamamı vardır. Bu hamamın çok mühim olan kitabesini ileride yazacağız.

(4) Bursa tarih mecmuası sayfa 261.

(5) Cilt: 2, sayfa 23.

Maziyi anarken...

Zannetme ki hep fırtınadan, zelzeledendi,
Devler diye baktıkların insandı, dedendi.

Tarihine yalnız kılıcın gölgesi azdı,
Irkın medeniyetti, güneşsiz yaşamazdı.

Heykellere benzerdi Süleyman görünürken,
Ceddin sekiz on harbe girer öyle dönerken,

Baki gelir ağlardı, Sinan türbe yaparda,
Al kanda yüzen elde de bir meş'ale vardı.

Ecdadına yalnız kılıcın lem'ası azdı,
Onlar medeniyetti, güneşsiz yapamazdı!

Mithat Cemal

Görüşler

ÇOK MERAK ETTİK!

Her halinde bir orijinalite bulunan üstat İsmail Hakkı Baltacıoğlunun (Yeni Adam) mecmuası satılık ucuz kitap listesi neşrediyor. Okuyoruz: Çocuk Ruhiyatı: 100 kuruş. Çocuk Ruhiyatı ve Tecrübî Pedagoji: 150 kuruş. Simavna Kadısı Şeyh Bedrettin: 250.

Aman, çok merak ettik, şunun bir de pahalı kitap listesini neşretsin. Bakalım, nasıl şey?

HANGİ MEYİL?

Ahmet Emin Yalman, Vatan gazetesinde Orhan Seyfi Orhona cevap veren yazısında Türkiyenin Türklere ait olduğu prensipini aykırı bularak: «Her insan, diyor, en çok meyil duyduğu memleketin vatandaşı olmalı!»

Ya, pek âlâ! Öyleyse, Türk olmak istemiyen bu vatandaşlar, İngiltere gibi, Fransa gibi, Amerika gibi dünyanın en zengin, en ileri, en mamur memleketlerini bırakıp yaşatmıya, ilerletmeğe çalıştığımız şu fakir Türkiyenin, menfaatsiz, halis, samimî, fedakâr bir vatandaşı olmak için içlerinde hangi meyli duymuşlar?

Türklerin kara gözlerine mi âşık olmuşlar?

BOZGUNCU EDEBİYAT

Yusuf Ziya Ortaç (Bozguncu edebiyat) adlı güzel bir yazısında her nedense en büyük Türk şairi Fuzulinin en güzel mısralarını seçmiş, misâl gösteriyor:

Fakiri Padişeh-âsâ, gedayi muhteşemim.
. . . . . .
Ne verseler ona şâkir, ne kılsalar ona şad.

Arkadaşıma göre, birincisinde dilencilik bir rütbe oluyor, ikincisinde kapatılmış bütün tekkelerin günahı var.

Acaba bu mısralar Verlenin veya Bodlerin mısraları halinde gelseydi, derin bir lâlkoliye, büyük bir iç temizliğine misâl olmaz mıydı?

Hem neden bozguncu? Bunlar neyi bozuş, kuzum? Bu mısraların söylendiği dede biz, Bağdadı zaptetmiştik.

Bugün, o zaferden kala kala elimizde köyünde bir isim kaldı: Bağdat caddesi.

BOBSTİL

Sayın İsmail Hakkı Baltacıoğlunu çok orijinal bulur, çok severim. Üstadın elinden her şey gelir: Eski Arap harflerile talik ve sülüs yazmada hattattır, gayet iyi hatiptir, emsalsiz pedagogdur, sosyologdur, filozoftur, ressamdır, Karagöz oynatmasını bilir. Piyes yazar, roman yazar. Mecmua çıkarır ve Türkçüdür. Herkesten evvel, Türkü anlatan bu vecizeyi o söylemişti: «Türk, minare demektir.» Şimdi de Türkçülüğe dair çok güzel yazılar yazıyor. Fakat, bakıyorum, bu yazıların en güzelini hiç de Türkçü olmıyan gazetede yazıyor. Mecmuasına göz gezdiriyorum. İsminden itibaren Türkçü mecmuaya benzemiyor: Yeni Adam! Bir insaniyetçi veya komünist de bu ismi mecmuasına seve seve koyar. Sahifeleri karıştırıyorum. Ara sıra gözüme sola kaçan muharrirler, sola kaçan yazılar çarpıyor. Resimler, karikatürler de tam onların tarzı. Mecmuanın kapağında, tıpkı, solcularınki gibi acaip çizgilerle yapılmış bir köylü resmi. Gözlerim kararıyor, başım dönüyor.

— Bu nasıl Türkçülük?

Diyorum. Sonra kendi kendime bir izah tarzı bulmıya çalışıyorum.

— Galiba, diyorum. Bizim üstat da, Türkçülerin bobstili!

ACABA?

Ateşli başmuharrir, Hüseyin Cahit Yalçın üstadımız, başını şöyle bir hiddetle, sağ tarafa, garba çevirmiş, sınırlarımızın dışında, haksızlığa uğrayan bir milyon Türkü eşsiz bir celâdetle müdafaa ediyor. Hiç kimse onun kadar cesaretle, onun kadar heyecan verici sözler yazamaz. En müfrit Türkçüler bile karşısında hürmetle eğilmeğe mecburdur. Üstadın, Türkçülüğe ehemmiyet vermediğini söyliyenler sözlerini geri almalıdır. Biz de kusurumuzu itiraf ediyoruz. Fakat acaba, bir gün başını ayni tarzda sola çevirince ayni şeyi yapacak mı?

NE DEMELİ?

Peyami Safa, Tasviri Efkârdaki sütununda, bu aralık bahsetmeğe bir lüzum görmüş olacak ki (sağ) ile (sol) u pek g anlattıktan sonra:

«-- Fakat, diyor, yaşıyan ölüleri, ölülerden ayırmıyan, topyekûn geçmişe b lanan ve idealini dinamik bir oluşun vâd tiği imkânların en gerçeklerinden değil, y nız tarihte arıyan her adam sağdır. İn milliyetcisi hem bunlarla, hem sollarla cadele zorundadır.»

Kıymetli Türkçü muharrir arkadaşı bu yazısına bir istikamet bulmak icab acaba ne demeli?

Yarım sağ mı? Yarım sol mu?

İMKÂN VAR MI?

Bay Eşref Edibin büyük bir gayretle başına çıkardığı (İslâm - Türk Muhit-Maarif) inde, üstadımız bay İsmail H İzmirli ile güzide edibimiz İsmail Habib sında dinî bir münakaşa çıktı. Kur'anda vakit namazın farzedilip edilmediği. S müslümanlığın konuşulacak bir bu mes kalmış gibi münakaşa uzayıp gidiyor. E senedenberi başını secdeden kaldırmıyan mail Hakkı İzmirli, otuz senedenberi secdeye değmiyen, aziz dostumuz İsmail H bi'be bütün medreseyi boşaltıyor. Günde vakit namazın farzolduğunu inandırmıya balıyor. Fakat, ne yapsa nafile, muva olamıyacaktır. Çünkü İsmail Habib inansa, günde beş vakit namaz borcunun zası olan 20 rekâttan, otuz sene için 219,000 rekât namaz kılması lâzım!

Buna imkân var mı?

FALİH RIFKI ATAY

Falih Rıfkı Atay, Cümhuriyet rejimi yesinde hakikaten bilgin br adam oluyor Vaktile Avrupayı gezmişti. Sonra Rus ziyaret etti. Yine bu sayede Amerikaya Brezilyaya gitti. Şimdi Türk Matbuat Heyetinin başında, Hindistandaki Racaların Bi bir Gece Efsanelerini andıran saraylarını laşıyor. Hatırlarsınız ya:

Bilmez, efendi, çok yaşıyan, çok gezen b denmiştir.

(Yaşıyan) yerine (okuyan) da ' dese vezin bozulmuyor!

MİLLİYET İDEALİ ve Topyekûn Millî Terbiye

Yazan: Hüseyin Namık ORKUN

II

Her milliyetçinin, her yurdunu sevenin, devlet adamının ve her yurdunu düşüne- ehemmiyetle okuması icabeden bu mühim n en dikkate şayan olan bahislerinden isi de Terbiyede milliyetçiliğin, halkçılı- ve ahlâkın bugünkü durumudur.

Bir devlet adamı sadece evrak imza eden, illeti, memleketi, dünyayı fikir cereyanla- ı tanımadan emirler veren bir şahıs ol- adığına göre ve her şeyi okumağa da mad- ten imkân bulunmadığına nazaran bu gibi h, toplu ve büyük bir vukuf ile yazılmış eserleri alâka ile okumaları gerektir.

Halil Fikret bu bahiste memleketin en ati meselelerine temas etmektedir: Bu- cü camia şüphesiz ki Osmanlı İmpara- ğunun bize intikalinden başka bir şey dir. Binaenaleyh bu imparatorluğun bir rü fena taraflarile beraber bir takım dö- ntüleri de bize kalmıştır. Bu dökünt üleri l bir tasnif ile anlatan değerli mütefek- miz içimizdekilerin bir kısmını şöyle an- or: «Kendi isteklerile Türkiyeye gelen, müddet Türkiyede yaşadıkları halde k olmadıklarını bilen, yabancı bir millete sup olduklarını övünerek iddia eden ve fırsatta evlerinde ve kendi muhitlerinde dillerile konuşanlar...»

Osmanlı İmparatorluğunun bu nevi dö- ntüleri sizinle konuşurken bir Türk gibi reket eder ve hattâ sizden fazla milliyet- er gözükür. Soyadı bahsine gelince as- ı düşünür, evinde de ana dilini ihmal et- ; hemşerilerini her ne pahasına olursa n himayeden çekinmez. Tabii iktısadi bir dan başka bu yurda bağlı olmadığı için bu kaddes yurdu da eline fırsat geçerse sat- a hazırdır.

Bence bu tasnifin içine bir grupu daha e etmek gerektir: Bu yurdun içinde asl, i itibarile yurt dışına bağlı ve kültürünü yabancı diyardan almış olan bir nevi Türkler daha vardır. Bunlar Av- anın veya Amerikanın hayranıdır. Zayıf ntığı, dejenere kafasile müstakil düşüne- . Okuduğu kitapların, dinlediği hocaların tesiri altında yani başkasının ağzile konuşur ve başkasının kafasile düşünür. Kefereye kar- ı ağzını bir karış açıp hayran olan bu za- vallılar da diğer gayri Türkler kadar bu yurda muzır insanlardır.

Her ne ise biz gene Halil Fikretin eseri- ne gelelim: Büyük âlimimiz bu nevi insanla- rı himaye etmemize, sevmemize asla lüzum olmadığını, bir yurdun saadet ve terakki kaynağının «aynı dili konuşan, müşterek mazi, müşterek hali ve müşterek istikbali ile mukadderatlarını birleştirmiş bulunan insanların, hayatın önemli meseleleri üzerinde aynı ülküler etrafında birleşmiş» insanlar olduğunu mükemmel bir surette izah ediyor.

Zaman zaman devlet adamlarımızı da derin derin düşündüren bazı azlıklarımız vardır ki bu meselo hakkında ilmi tahrif ederek, mânasız etimolojiler yaparak gülünç assimile siyaseti takip etmekte bir mâna yoktur. Halil Fikret bu cihete salâhiyetli bir pedagog sıfatile temas etmiş ve her devlet adamının alâka ile okuyacağı veya okuması icabeden hayati meseleleri çözmüştür.

Bu satırları okurken Yaşar Nabinin Balkan Türkleri adlı değerli eserini hatırladım. Bu güzel kitapta Osmanlı İmparatorluğunun assimile siyasetini takip ettiği takdirde bugünkü Balkanın durumunu izah eden Yaşar Nabi böyle bir siyaset takip edilmediğinden bu âkıbete duçar olduğumuzu ne güzel izah eylemektedir. Tarihten ibret ve ders alarak millî siyaseti kurmak isteyenler Halil Fikretin bu satırlarını alâka ile okumalıdırlar.

Halil Fikret Türkçüleri de tasnife tâbi tutmaktadır. Ve bu bahiste aynen şu satırları yazmaktadır: **«Malûmdur ki Türkiye Cümhuriyetinin en kuvvetli tarafı hiç bir yabancı ırk ve memlekette gözü olmamasıdır. İmparatorluk belâsından yakasını sıyıran yeni Türk devleti dünyada yaşıyan milletlerin müstakil olmalarından daima memnûnluk duymaktadır. Rusya, Amerika ve İngiltere gibi büyük devletler her yerde aynı prensibi müdafaa etmekte ve insanlığa ulaşacak yolun mutlaka müstakil milletler ailesinden geçeceğini söylemektedirler. Büyük devletlerin ve kültürlü milletlerin her vesile ile müdafaa ettikleri bu hakikat, Türkiye Cumhuriyetinin de ana prensiplerinden biridir. Onlar bu prensibi söylemekte ve yazmakta bir mahzur görmüyorlarsa biz neden mahzur görelim? Neden her millet için talep edilen insanî hakları hududumuzun dışında toplu bir halde yaşıyan kan kardeşlerimizden esirgiyelim?..»**

Bu sözlere karşı hiç bir diyeceğimiz olamaz. Biz de insanî düşünüyoruz; biz de dünyada yaşıyan milletlerin müstakil olmasını candan arzu ediyoruz. Fakat her şeyden evvel kan kardeşimi, öz kardeşimi düşünmek icap etmez mi?.. Beni evvelâ kan kardeşim, sonra gene Türk, gene Türk alâkadar eder. Ben her şeyden evvel Türkü düşünürüm. Türkten gayri millet, Türkten gayri insan tanımam. Kendimi, öz benliğimi her şeyden evvel düşünür ve her şeyin üstünde görürüm. Ve bilirim ki kendine güvenemiyen bir millet bu hayat denizinde batmağa, yokolmağa mahkûmdur. Ben ki Avrupaya, Afrikanın yukarısına ve bütün Asyaya asırlarca efendilik etmiş olan bir milletin ferdiyim; ben ki 1200 yıl önce Asyada âbidelerin üzerine «Türk milleti gök başımıza çökmezse, yer delinmezse senin yurdunu, türeni kimse bozamaz.» diyen Ulu Türkün oğluyum.. Kendime güvenmemeğe, efendiliğimi, üstünlüğümü duymamağa, anlamamağa imkân var mıdır?..

Bu benliğini duyamıyan, kendini anlamıyan ruhan, mânen, fikren başkalarının esareti altından kurtulamıyan zavallılara sadece acırım.

Halil Fikret bundan sonra halkcılığımıza geçmektedir. Buna tarihten de misâller alıyor. Meteden (doğrusu Motun yahut Maotun), Attilâdan bahsediyor. Sonra halkcılık babında neler yapılması lâzım geldiğini büyük bir vukuf ile izah ediyor. Ahlâki durumumuz ve bu hususta yapılacak hareketler hakkında da mühim fikirler serdediyor.

Muhterem okurlarım!.. Bu ikinci makalem ile henüz eserin ortalarına gelebildim. Bu hesapça eseri tam olarak takdim için daha bir kaç makale yazmam lâzım.. Ben artık o bir kaç makaleyi yazmıyacağım. Ve eserin sadece en son bahsini takdim ettikten sonra son sözlerimi kaydedeceğim.

Eserin son bahsi Halkevlerinin halkçılık ve millî terbiyede rolü adını taşıyor. Eski Türkocaklarının yerine kaim olan Halkevlerimiz hiç şüphesiz ki Partimizin biricik ideal kaynağıdır. Bu kaynağı kaynatmak, bu kaynağı daha faal bir hale getirmek, bu kaynağı çağlatmak hepimizin borcudur.

Bu eseri okuduktan sonra Halil Fikrete Türk gençliğinin terbiyesini seve seve iftiharla verebileceğimizi herkes takdir edecektir. Bu eser milliyetçilik tarihimizde bir âbidedir. Ve Halil Fikret de ikinci bir Ziya Gökalptır. Yeni Ziya Gökalpımızın önünde hürmetle eğilir ve milliyetçiliğimizin bu el kitabını her Türke hararetle tavsiye ederiz.

Hüseyin Namık ORKUN

MİLLİ KÜTÜPHANE ANKARA

TÜRK MEDENİYET TARİHİNDE

Veziriâzam - Sadrâzamlar

Yazan : **Enver Behnan Şapolyo**

Osmanlı devletinin idari teşkilâtında en büyük rütbe ve ünvan (Veziriâzam) lıktı. Vezir, hükümdar vekili, muavini, devlet işlerine bakan — sadrâzam — yani Başvekil demektir. Vezirlere sonradan (Sadrâzam) ünvanı verilmiştir. Sadrâzamlar, hükûmet işlerinde Padişaha vekâlet eden en büyük devlet memuru idi. Makamına (Vezaret veya Sadaret) denilirdi.

XVI ncı asra (Kanuni Süleyman) zamanına kadar (Vezirievvel) veya (Veziriâzam) ve (Vekili mutlak) denilmiştir. Paşa ünvanile de ilk veziriâzam olan Rumeli Beylerbeyi (Lâla Şahin) Paşadır.

(Paşa) kelimesi, Türkçede büyük birader mânasına olan (Beşe) den gelmedir. Bazılarına göre de aile büyüğü, reisi demek olan (Baş ağa) dan gelme olduğu söylenmektedir.

Sadrâzamlar, mülkiye, askeriye, ilmiye sınıflarının en büyüğüdür. İlk zamanlarda bir Vezir varken sonraları (Veziri sani - ikinci), (Veziri salis - üçüncü), (Veziri rabi - dördüncü), (Veziri hamis - beşinci) olmak üzere dört Vezir daha ilâve edildi.

Veziriâzamdan gayrisi, Divanı Hümayûnda (Kubbealtı) nda toplandıkları için bunlara (Kubbealtı Vezirleri) adı verilmiştir.

Osmanlı İmparatorluğunda ilk Vezir, Orhan Gazinin ağabeyi, yani başağası (Alâettin Erden) olmuştur. Eski Türklerde ata türesi mucibince bir hükümdar oğullarından kiçisi - küçüğü hükümdar olur. Büyüğü ata yurdunu bekler, ortanca da (adsız) olurdu. Bu sebepledir ki Orhan Gazi küçük olduğu için Padişah oldu. Orhan Gazi başağasını da kendine muavin olarak (Vezir) ünvanile devlet işlerini ona bıraktı, kendisi de serhatlerde bulundu.

Osmanlı devletinin ilk günlerinde Vezir, Padişahların erkek oğullarından yani (Şehzade) lerinden seçilirdi. Osman Gazinin kardeşleri (Saru Balı), (Gündüz Alp) tır. Osman Gazinin annesinin adı da (Hime Ana) dır. Osman Gazinin (Saru Balı veya Sarı Batı) adındaki kardeşi İnegöl muharebesinde şehit düştü. Diğer kardeşi (Gündüz Alp) tır.

Osman Gazinin kardeşlerinin Vezirlik yapmadığı anlaşılıyor. Fakat Osman Gazinin Veziri kimdi?. Ancak Osman Gazinin iki müşaviri vardı. Birinci derecede (Turgut Alp), ikinci derecede (Saltuk Alp) tır. Her halde Vezirlik vazifesini Turgut Alp görüyordu.

Osman Gazi öldükten sonra (Hâmit, Alâettin, Orhan, Melik, Çoban, Pazarlo) adile altı oğlu ile (Fatma) adında bir kız olarak yedi çocuk bıraktı. «Gazi Orhan bey Vakıfnamesi — Belleten — İsmail Hakkı Uzunçarşılı». Bunlardan Orhan Gazi hükümdar oldu. Alâettin Erden de ona Vezir oldu.

Bundan sonra oğlu (Süleyman) Vezir oldu. (Murat Hüdavendigâr) zamanında (Çandarlı Halil - Hayrettin) e Veziriâzamlık verildi. (Fatih Mehmet) zamanında da Veziriâzamlık Çandarlı sülâlesinde kaldı. Veziriâzamlık tam doksan sene Çandarlı ailesine münhasır kaldı. Babadan oğla geçti. Hayrettin, Ali, İbrahim Paşalar sırasile Sadrâzam oldular. Halil Paşayı Fatih Mehmet, katlettirdikten sonra bu aileden (Bayezit Veli) devrindeki İbrahim Paşa müstesna olmak üzere Veziriâzam gelmedi. Rumeli Beylerbeyi ve Sadrâzam sıfatile Halil Paşaya halef olan (Mahmut Paşa) nın katlinden sonra Veziriâzamlık hizmeti Divanı Hümayûnda bulunan Vezirler arasından tâyin olunmağa başlanıldı. Fatih zamanında Vezirler dörde çıkarılmıştır. Halil Paşanın katlinden sonra Divanı Hümayûna Fatih riyaset ediyordu. Fakat bir köylünün sözüne kızan Fatih, tekrar riyaseti Veziriâzam (Gedik Ahmet Paşa) ya bırakmıştır.

Veziriâzamlara Padişahlar, hükümdarlık alâmeti olan (Mührü Hümayûn) u teslim ederlerdi. O zamanlar Mührü Hümayûn bir yüzük üzerine hâkedilmiş olup, Veziriâzamlar bunu parmaklarına takarlardı. Fakat sonradan Mührü Hümayûn altından örme bir keseye konuldu. Veziriâzamlar bu mührü ceplerinde taşımağa başladılar.

Veziriâzam, Fatih devrinden itibaren her gün sabah namazından sonra Kubbealtında, Kubbealtı Vezirlerine riyaset ederek Divanı Hümayûnu kurar, burada yurt işlerine bakılırdı. Kubbe Vezirlerinin hazer zamanlarında Divanı Hümayûndaki vazifelerinden başka bir işleri yoktu. Kubbe Vezirleri uzun zamanlar Beylerbeyliklerinde bulunan tecrübeli ve yaşlı devlet ricali olup, bir çoklarının üç dört bin daire halkı olup ve debdebeli bir hayat sürerlerdi.

Seferi zamanlarda bu vezirler (Serasker) ünvanı ile harbe iştirâk ederlerdi, sadrâzamlar sefere memur oldukları vakit (Serdarı Ekrem) ünvanını alırdı. Vezirlerden biri de İstanbulda kaymakam kalırdı, Sadrâzamın vefatı veya azli takdirinde Veziri saninin sadarete geçtiği diğer Vezirlerin de sırasile terfi ettikleri çok kere görülmüştür. 1190/1776 tarihlerinden sonra Yeniçeri Ağalığından ve Kaptan Paşalıktan ve Nişancılıktan Sadrâzam olanlar görülmektedir.

Osmanlı İmparatorluğunun mülkiye sınıfında yükselme yolu şu şekilde olurdu Devşirme çocuklarının en değerlileri seçile terbiye edilir ve Sarayı Hümayûna alını Bunlar bir müddet Padişaha hizmet ec liyakati anlaşıldıktan sonra derece, der yükselirdi. Bunlar Bölük Ağalıklarına veyahut üzengi Ağalıklarına yani (Miri âlem) ve (Mirahor) ve Kapıcıbaşılığa yükselirlerdi. Bu işlerde de muvaffak olduktan sonra mirlivalık veyahut Beylerbeyliği ile taşraya gönderilirdi. Bunlar bir müddet dahi mülkiye ordular maiyetinde harb ahvaline vâkıf olduktan sonra, bunlardan bazıları Vezir yükselerek Divanı Hümayûna girerlerdi. Bunlardan başka Nişancılıktan Defterdarlıkt ulemadan ve askeri ocaklardan da Vezir olanlar olurdu.

Sadrâzamlar, kendi konaklarında hükûmet işlerine bakarlardı. İstanbul hükûmet merkezi olduktan sonra, sadrâzam konaklarına (Paşakapısı) veya (Babıasafi) veya (Babıâli) denilmiştir. Zamanla Babıâli resmi bir daire haline gelmiş, fakat gene aileleri burada oturmuşlardır. Daha sonra harem dairesi büsbütün kaldırılarak (Babıâli) yalnız bir devlet dairesi (Sadaret) makamı olmuş ve mülki memurlar burada toplanmıştır.

Sadrâzamlar, Padişahın vekilleri olduğu için devletin en büyük idare âmiri idi. Fatihten sonra Veziriâzamlar dört gün, yani cumartesi, pazar, pazartesi, salı günleri Divanı Hümayûnu toplarlardı. Bu da büyük bir merasime tâbidi. Vezirlerin rütbelerine alâmet olmak üzere üç, Beylerbeyleri (Mirmiran) ların iki, Sancakbeyleri yani Mirlivaların ise bir tuğları vardı. Sadrâzamların da beş tuğu vardı. Sefer zamanında Rikâbı Hümayûnda yedi adet tuğ bulundurulurdu. Tuğ sahibi olanlar bir yerden bir yere gittiklerinde tuğların birisi bir gün evvel Konakçı ile beraber ileri gönderilir, diğerleri ise önlerinde çekilmek ve ordugâhta tuğları otaklarının önüne bir sıra ile dikmek eski bir âdetti.

Sadrâzamlar hazerde ve seferde askeri işlerin de mercii idi. Seferde Serdarı Ekrem ünvanını aldıktan sonra, sefere hareket etmeden kırk gün önce Padişahın huzuruna kabul olunurdu. O günden itibaren muharebe Rumelinde olduğuna göre Edirnekapısı dışı ordugâh olur, bütün askeri sınıfların çadırları sırasile sadrâzamın otağının, yani çadırının etrafına ve Sadrâzamın tuğları otağın önüne dikilirdi. Otuz gün sonra büyük bir merasimle Sadrâzam ordugâha çıkar, askerin önünde Türk milletinin muzaffer olması için dualar okunur ve kurbanlar kesilirdi.

adolu askeri Çanakkale Boğazından ve İs-
nbul Boğazından geçerek Edirneye, Süriye
Mısır askerleri de Selânike çıkarak Ordu-
ı Hümayûnu beklerdi. Sadrâzam hudut bo-
na geldiği zaman mühim bir noktada or-
âh kurarak askeri harekâtın plânlarını
hazırlardı. Askerin toplanması tamamlandık-
ı sonra önünden bir geçit resmi yapılırdı.
Buna (Alay göstermek) tâbir ederlerdi.

Sadrâzam muharebeden önce değerli bir
ri (Serasker) tâyin ededi. Muharebe esna-
da Sadrâzam (Sancakı şerif) 'n muhafaza-
a memur olan (Nakibül eşraf) ile beraber
iyatta kalır, Serasker de cenahlardan biri-
ı kumandasını idare ederek, muharebeden
ul olurdu.

Sadrâzamın maiyetinde askeri erkândan
rekkep bir (Harb Divanı) bulunur, bunlar
dunun erkânıharbiyesini teşkil ederlerdi.
ılar sadrâzam otağında harb plânları ha-
'larlar, icabında at üzerinde kararlar verir-
rdi.

Sadrâzam sefere giderken de, İstanbul-
birisini Kaymakam bırakır, devlet işlerine
a zat bakardı. Çok kere Padişahlar Serdarı
em olan Sadrâzamlara büyük bir merasim
ardı. Serdarı Ekrem olan Sadrâzam; bü-
k bir alay ile Otağı Hümayûna gider, bu-
a Padişah serdarın beline murassa' ve
ymettar bir kılıç bağlar, destarı üzerine de
kere (Selimi) denilen mücevherli bir sor-
; koyup bir de samur kürk giydirdikten
a sancakı şerifi teslim ederdi. Sancakı
if, Hazreti Muhammedin bayrağıdır. Adı
Ukabdır). Bu sancağın rengi siyah olup,
ften yapılmıştır. Bu sancağın tepesinde
(Kâbe anahtarı) asılıdır.

Sadrâzamlara (Sahibi Devlet) ünvanı da
ilmiştir. Sadrâzamların bir de (Sadaret
ethûdası adile hususi adamları vardı. Son-
n bunlara (Dahiliye Vekili) vazifesi ve-
iştir. Veziriâzamlara maaş olarak (has)
n olunurdu. Vezirler müslüman Türklerin
ilâtının hepsinde mevcuttur. Selçûkilerde
Vezirler vardı. Vezirlerin dokuz kat yani
z davul, dokuz zurna, dokuz boru, do-
dümbelek Mehterhaneleri vardı. Günde
nöbet yani ikindi ve yatsı vaktinde bu
ka havalar çalardı.

Sadrâzamların idarî işlerde serbest hare-
leri Üçüncü Ahmedin Sadrâzamı Nevşe-
rli Damat İbrahim Paşa zamanında başla-
tır. 1140/1728. Bu zaman Babıâli Sadrâ-
nların resmî makamı olmuştur. Kubbe Ve-
eri lağvedilince, İstanbulda Vezir olarak
âzam ve Kaptanpaşa kalmıştı. 1254/1838
ainde Sadrâzam ünvanı (Başvekil) e tah-
edilmiş ise de bir sene sonra tekrar iade
rek 1296/1880 tarihine kadar devam etmiş
bu seneden sonra da yine Başvekâlet ku-
uş, fakat dört sene sonra yine Sadrâ-
ünvanı kabul edilmiştir. Sadrâzamlar,
arına yarım arşın uzunluğunda ve alt ta-
ı murabba şeklinde bir külâh giyip üzerine
t ince bir Hint tülbendi sarar ve sağdan

Memleketim ve Sen...

— Hikmet Onay'a —

Güneş, toprak ve ekin kokardı baharımız
Tozlu yollar ses verir çıplak ayağımızda
Tepelerden güneşle inerdi davarımız.
Hatırla, su sesini Kızılırmağımızda...

Hatırla bağ yolunu ve pekmez kokusunu.
Toprakla kuru ottan sızan kokuyu düşün..
Kütükleri altında yorgun yaz uykusunu,
Hatırla yatağında uyumadığın günü...

Yaz.. ateş arzu gibi ihtiras gibi mevsim...
Sıcak bir buğu olur tüter toprağımızda.
Seninle yanyanaydık mevsim gibiydi içim...
Yanımızda bir inek bir köpek sağımızda.

Hatırla daha eski ve uzak bir yarayı,
Babam öldüğü zaman nasıl sarıydı yüzüm.
Şimdi yaşar gibiyim yüzlerce hatırayı
Ve nasıl ağlamıştım ağaçtan düştüğüm gün..

Sen renginle kokuyla biraz memleketimsin,
Her gün daha yabancı her gün uzaklaşsan da.
Sen benim kanımdansın kemiğimsin etimsin,
Sesinden kaçar gibi şimdi benden kaçsan da.
Sen renginle kokunla biraz memleketimsin..

Leman ÇİÇEKDAĞ

dola doğru dört parmak genişliğinde sırma işleme şerit bağlardı. Buna (Kallâvi) denilirdi. Arkasına (üst) tâbir olunur ,dört kollu ağır sırma işleme kaplı samur kürk giyerler, bellerine de Padişah tarafından hediye edilmiş murassa bir hançer takarlardı. Sadrâzamlar Padişah tarafından tâyin edilirdi. Padişah istediği dakika azleder; daha kızarsa derhal idam ettirirdi. Yeniçeri, Sipahi ve halk isyanlarının bir çoklarında âsiler Veziriâzamın kellesini isterler, Padişahlar da isyanı bastırmak için Vezirlerine kıyarlardı. Vezirlerin kelleleri, cellât tarafından kesildikten sonra bir kıl torba içinde Padişaha gösterilir, sonra da bir gümüş tepsi üzerinde, Topkapı sarayının orta kapısı yanındaki (Senki ibret - ibret taşı) na konulur, saraya gelen Vezirlere ibret dersi olarak gösterilirdi. Buna ağmen Vezirlerden bazıları İbret taşından akan kana eteklerini sürerlerdi. Bu kan kimin eteğine sürülürse onun Veziriâzam olacağına itikat ederlerdi.

Osmanlı İmparatorluğunda çok büyük Sadrâzamlar gelmiştir. İlk devrelerde, bilhassa Sokollu, Köprülü sülâlesi ve son zamanlarda (Mustafa Reşit Paşa, Âli, Fuat ve Mithat) Paşalar pek değerli Sadrâzamlardı.

Sadrâzamların başlıca vazifeleri: 1 — Padişahın vekili mutlakıdır. 2 — Askeri, mülkî ve ilmiye sınıflarının en büyüğüdür. 3 — Zabıta memurlarının en üstünüdür. 4 — Başkumandan, yani Serdarı Ekremdir. 5 — Muharebede sancakı şerifin muhafızıdır. 6 — Yeniçeri ağalarile Bostancıbaşıların ve diğer zabıta memurlarının âmiridir. 7 — İaşe teşkilâtının en büyük âmiridir. 8 — Belediye işlerinde ve bilhassa eşyalara ve zahireye (narh - fiat) koymak salâhiyeti elindedir. 9 — Mührü Hümayûn elindedir. Hazineleri mühürlemek vazifesi uhdesindedir. 10 — Kubbealtı Vezirlerinin reisidir. 11 — Babıâlide ikindi divanını kurmak salâhiyetindedir. 12 — Subaşı ve İhtisap Ağaları ile şehri teftiş etmek. 13 — Şehirdeki yangınları söndürtmek en mühim vazifeleri sırasındadır. Bunlarla beraber Sadrâzama alt teşrifata ve merasime riayet etmek de vazifesidir.

Osman Gaziden, yani 728/1328 senesinden Abdülhamit II devrine yani 1300/1884 senesine kadar (192) kadar Sadrâzam gelmiştir. Bunlar sırasile adları Sicilli Osmanî ve Şakayiki Numaniye ve Hadikatülvüzera adlı e-

(Sonu 15 inci sahifededir.)

ÇOCUK adam

S.74

Tefrika No. 4

Yazan : Orhan Seyfi ORHON

ASKERLİĞE GİRİŞ

Karabetyan efendi, bana :

— Karargâhtan zatınızı çağırdılar.

Diyor. Gidip kumandan beyin yaverini göreceğim.

Birisi, beni şakadan korkutuvermiş gibi yüreğim hopluyor. Bir müjdenin bu kadar çabuk gelişine alışkın değilim. Sevincimden gevezelik etmek istiyorum. Başlıyorum, Karabetyan efendiye askerlik işlerimi anlatmıya. Beni canla başla dinliyor gibi. Fakat bir taraftan da büfedeki bardakları saydığını görüyorum. Giderken nazik davranmak için :

— Yazık, bir gececik kalabildim! diyorum, fakat yine geleceğim. Bu hava bana çok yaradı.

Sonra yemekleri methediyorum: ufacık tabaklarda gelen yemekleri.

— O kadar güzeldi ki, diyorum, hani bir türlü doyamadım desem yalan değil!

Mutfakta zerzevat ayıklıyan madam Karabet, kapıdan başını uzatıyor. Bana, en sevimli gülüşü ile ağzındaki dişsiz çukuru gösteriyor. Ufak tefek garson bahşiş kokusu almış. Etrafımda pervane gibi dolaşmada. Otelde yatan tek müşteri olduğum için bir aile havası içinde selâmetleniyorum. Giderken Karabetyan efendi ile bir kucaklaşmadığımız kalıyor.

Emniyetli adımlarla karargâha giriyorum. Yaver beyin kapısındaki nöbetçiye adımı söylüyorum.

— Haber ver, diyorum, beni bekliyor!

Bir dakikada girip çıkıyor. Sert, aksi, hakaret etmeğe hazır :

— İşi var şimdi, bekle şurda!

Diyor. İçimde bir hayal sukutunu andıran bir şey. Sıkıntılı adımlarla dolaşıyorum. Birisini beklemekte daima bir izzeti nefis meselesi vardır. Bizi gittikçe başkasının nüfuzuna sokar, bekletildiğimiz kadar, hiç bir mücadeleye lüzum kalmadan, bekletenin tahakkümü altına gireriz. Bunun içindir ki büyük devlet adamları, asla işleri olmadığı zaman da ziyaretçileri bekletirler veya kabul etmezler. Askerlik nizamının mutlak hâkimiyetini omuzlarımda duymıya başlıyorum. Aradan o kadar zaman geçiyor ki unutulduğumu zannediyorum. Bir fırsat bulup kapının aralığından yaver beyi gözetliyorum. Duvardaki bir çerçeveyi düzeltmeğe uğraşıyor. Nihayet çağrılıyorum. Sanki bekleten benmişim gibi suratı asık. Masasının önünde ayakta. Beni hakaret dolu bir bakışla süzdükten sonra :

— Sen, buraya gezmeğe mi geldin, yoksa askerlik etmeğe mi? diyor. Bir neferin otelde işi ne?

Hiddetle bir kâğıt uzatıyor.

— Al künyeni, dördüncü bölüğe, marş!

Cevap vermeğe vakit bırakmadan duvardaki çerçeveye dönüyor. Bir ayak sesinin duyulmaması, kapının açılıp kapanmaması onu tekrar bana çeviriyor :

— Vay, daha burda mısın sen?

Öyle hakaret, kin ve nefret karışık bir yüzü var ki, bu adam sivilken de böyle hiddetli midir? Yoksa askerlik nüfuzunu göstermek için mi yapıyor, anlıyamıyorum?

— Affedersiniz, diye kekeliyorum, kumandan beye muayeneye sevkedilmemi rica etmiştim de...

Hiddetinden tavşan gibi yerinde zıplamıya başlıyor :

— Muayene ha?.. Ne muayenesi? Daha asker olmadan öyle mi?.. Sen bir nefersin, seni ancak bölük zabitin muayeneye gönderir. O da hastalanıp zıbarırsan... Böyle ayakta kazık gibi dururken değil. Defol şurdan!

İstemiyerek yarım sola çevrilirum. Fakat kapıdan çıkmadan kıtim gözüme çarpıyor: Nasıl böyle lime girebilirim? Sarı iskarpinle, yaz pantalonla, lâcivert ceketle... kânı yok! Tekrar geri dönüyorum:

— İzin verin de asker elbgiyip geleyim!

Hiddetinden tepiniyor, duvyumrukluyor.

— Şimdi seni hapse attırayım gör!

Masadaki zile koşuyor. Hgirmedense palas pandıras dışarıyorum. Bir top ağzından fırlıyan gibi bir müddet o hızla yürüyorum. sırada aklımdan hep: «Bölük zabgörmek, izin istemek, sabahleyin trenle döneceğimi söylemek...» şeyler geçiyor. Fakat sonra birdeşair Ali İzzetin bir sözünü hatırum :

— İşi bu dereceye getirmemeli!

Bu söz bana çok büyük bir hgibi geliyor ve emsalsiz bir cesaret riyor.

Dördüncü bölüğü aramıya cekken, beni istasyona götüren tutuyorum.

— Arkası var —

Seçme, Güzel Şiirler

Efem

— Hocam H. Süha Gezgin'e —

Vur elini bağlamanın teline,
Seni hür yaylâlar, ovalar dinler.
Sür atını efem Çamlıbeline,
Dağların arslanı coştu desinler.

Mavzerî bir yana yıkıver efem,
Dört yana yiğitce bakıver efem,
Coşkun sular gibi akıver efem ;
Efe bir kuş gibi uçlu desinler.

Yüce dağ başında ateşler yansın,
Efemin narası geçmişi ansın,
Mor cepkeni al kanlara boyansın
Efe aşk iline göçtü desinler.

Hamdi IŞIKLI

Gönlüm

Kapılmış giderken ömür seline
Bağlandım yüzlerin en güzeline..
Deymemişken bir gün elim eline,
Yıllarca onunla çalkandı gönlüm.

Madem bu çırpınış derdin malıydı,
Yükseldiği kalpte boğulmalıydı...
Kurtlara, kuşlara in olmalıydı,
O kadar sisli bir balkandı gönlüm!.

Nuri Erten

Yaylâ kızı

Gözlerinde yaylanın o sonsuzluk sırrı var,
Bakışında dağların sert rüzgârıdır esen;
Saçının her telinde dolaşır başka bahar;
Etrafın neşe dolar hele türlü söylesen.

Irmaklarda yıkanır yamaçlarda koşarsın,
Sesinden ahenk alır sular pınar başında;
Bazı pek durgunlaşır bazı birden coşarsın,
Binbir gönül toplarsın daha ufak yaşında

Güneş ile yuğrulmuş o parlak bakır tenin;
Gönlünde ne keder var ne ufacık bir sızı,
Şu mavi gökler senin, şu sonsuz dağlar senin,
Her şey senin koş eğlen, yaylanın güzel kızı.

Faruk ORAY

Türküm ben

Ulu bir milletiz koptuk Altay'dan,
Kurulmuş bir okduk fırladık yaydan.

Ülkeler fethettik, vâdiler aştık
Kükremiş bir seldik çoğaldık taştık.

Titretti dünyayı Türkün zaferi,
Arslandı paşası, beyi, neferi.

Çağları kapadık, çağları açtık,
Acuna bilginin nurunu saçtık.

Şanlı bir tarihtir büyük savaşım,
Türküm ben eğilmez ölsem de başım.

Cemâl AKİZ

Veziriâzam - Sadrâzamlar

— Baş tarafı 13 üncü sahifededir —

rle (Salnamei Nezareti Hariciye) de ittur.

Sadrâzamlardan (182) tanesi Padişahtarafından (azl) edilmiş, gene Sadrâzamın (32) tanesi idam edilmiştir. (11) tanesi it olmuş, iki tanesi süürülmüş, (29) si de vefat etmiştir. Bunlardan (13) tastifa ile ayrılmış, iki tanesi de firar et-

Bu Sadrâzamlardan, sadarete bir kaç geçenler de olmuştur. Bunlardan yedi Sadrâzam olmuş olanlar da vardır. En Sadrâzamlık yapanlardan Süleyman (24) sene, Alâettin Paşa (9) sene, Hayr Paşa (18) sene, Ali Paşa (11) sene, n Paşa (15) sene, Halil Paşa (23) se-Davut Paşa ise (34) sene, Maktul İbra-Paşa (13) sene, Sokollu Mehmet Paşa

Sadrâzamlardan (50) tanesi birer sene ve (134) tanesi bir seneden aşağı sadarette kalmışlardır. Bunlardan bir gün, iki ay, altı ay yapanların adedi de pek çoktur.

Sadrâzamlardan Dördüncü Mehmet zamanında Zurnazen Mustafa Paşa (4) saat Sadrâzamlık yapabilmiştir. Ahmet Vefik Paşa ikinci defa sadaretini bir gün yapabilmiştir. Üçüncü Ahmet zamanında Silâhtar Mehmet Paşa (5) gün, Mahmut II zamanında Benderli Ali Paşa (9) gün yapmış ve sonra da idam edilmiştir. Üçüncü Ahmet zamanında Hasan Paşa (11) gün, Üçüncü Mustafa zamanında Silâhtar Mahir Hamza Paşa (28) gün, Abdülhamit II zamanında Ahmet Hamdi Paşa da (24) gün Sadrâzamlık etmiştir.

Bu Sadrâzamlardan (48) tanesi Anadolunun muhtelif şehirlerinden (23) tanesi Rumİstanbullu Türklerdendir. Gene bunlardan (12) tanesi Gürcü, (20) tanesi Arnavut, (6) tanesi Abaza, (3) tanesi Adalı, (3) tanesi Çerkes, (7) tanesi de Hırvat, (11) tanesi Boşnaktır. Beş adet frenk, iki Arap, iki de Rum dönmesi vardır. Bunların (8) adedi de Sarayi Hümayûndan yetiştikleri tercümei hallerinde yazılıdır. Bunlardan (8) adedinin de tercümei halleri malûm değildir.

İşte (1300) tarihine kadar Sadrâzamlarımızın vazifeleri ve hayatları bunlardır. Meşrutiyetten sonra gelenler de malûmdur. Türkiye Cümhuriyeti kurulduktan sonra, Sadrâzam ünvanı (Başvekil) olmuştur. İlk Cümhuriyet Başvekilimiz de kahraman ve Milli Şefimiz (İsmet İnönü) dür.

MİLLİYETÇİ DERGİLER